

Neerlands hoofd- en wortelsonde

Jan Willem Kals

bron

Jan Willem Kals, *Neerlands hoofd- en wortelsonde*. Pieter Koumans, Leeuwarden 1756

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/kals003neer01_01/colofon.htm

© 2009 dbnl

JES. LXII 10.

*Gaat door, door de poorten, bereyt den Wegh des Volks: verhoogt,
verhoogt de bane, ruymt de Steenen wech, steekt een baniere om hooge
tot de volkeren.*

Opdragt aan den Drie-eenigen God, ter opwekkinge van alle hooge magten staten en overigheid, als Voedster-Heeren en Zoog-Vrouwen van gods huys, *opsienders en herders, getrouwe waarnemers van de posten van de deuren aan de poorte van de opperste wysheid.*

GY GOD der GODEN, met Uwe Opperste WYSHEID; door wien de Koningen regeren en de Vorsten Gerechtigheid Stellen, door wien de Heerschers heerschen, ende de Princen, alle Richters der Aarde; Op wiens Kleed en Dye deze Naam is geschreven: *KONING DER KONINGEN, EN HEER DER HEEREN*; Die Uwen Schepter zwaaydt van Zee tot Zee, en van de Rivieren

tot aan de Eyndens der Aarde; voor wiens Aangesichte, de Ingesetenen van dorre Plaatsen zullen knielen, en Syne Vyanden 't Stof lekken; Die uitgaat Overwinnende om te Overwinnen, niet door Kracht, noch door Geweld, maar door uwen Geest; want door den Geest des Oordeels en der Uitbrandinge, zal 't geschieden, dat de Sondaaren te Zion zullen Verschrikt werden, en Beevinge de Huychelaaren zal aangrypen; om uit te roepen; *Wie is'er onder Ons, die by een verteerend Vuur wonen kan? Wie is'er onder ons die by eene eeuwige Gloet wonen kan?* Gy maakt met dien zelven Geest, als het Geblaas uwes Monds en den Adem uwer Lippen, het eeuwigbrandende Vuur uwer altoos blaakende Liefde, als mede Uwes rechtveerdigen Toorns, alles Levendig, of Verteert het den Godloosen; Gy hebt uwe hoogwyse Redenen, waarom Gy den Geest der Princen als Druyven afsnydt, om door haare Princessen te regeeren, om die te maaken tot Zoog-Vrouwen van Uwe Kerke; dit toch zag men in Oude, en Laatere Tyden.

DEBORA de Prophetesse, wierde verwaard te zyn eene Moeder in Israel, om 't te verlossen uit de hand Sisera, daar Zy U, O! Koning der Euwen! ook alleen, den Roem, de Eere en de Danksegginge, met haare trommelende Maagden, en Singende Reyen, voor toegebracht heeft.

Gy doet nogh in onse Daagen, onder Uw Volk, deselve Wonderen, wanneer gy door Vrouwen wonderen doet, daar Mannen voor Verbaast staan, en by bezwyken, latende door haare Handen het Werk, van Mannen aangelegt, gelukkig en voorspoedig voortgaan.

ELISABETH, de Opvolgster van MARIA haare Suster, die wreede Vervolgster van Uw Volk, was de Herstelster van alles; en eene Onderhouderesse van eenen geduurigen Vrede, en de Voortplanster van Deugd en Godvrugt; want door Haar hebben (de Tyd van vier-en-veertig Jaaren Regeringe) de Scholen en de Godsdienst op eene bysonder Luysteryke Wyse gebloeyt.

ANNA, vattede het Stuk, waarin haare Doorlugtige en Magtige Voorzaaten; die onoverwinnelyke Koning *WILLIAM de III*, (die godvrugtige Aanlegger van 't voortreffelyke Werk de Bekeeringe der Volken, welke nogh in Duysternisse en Schaduwe des Doods Saten, door 't oprigten van eene Maatschappy, welke van synen Tyd af tot nu toe, dat Werk met zo veel iever en Liefde voortsetten) naa den Dood Zyner dierbaaren Egtgenootte de Koninginne MARIA, 't Ryk gelaaten hadde, gelukkig op, en maakte Zich niet alleen bevreest door de Hand van haaren verschrikkelyken HERCULES, den Vorst van MARLBOROUGH, voor de geheele Wereld, maar ook bemind en geagt, door't Voortzetten van het Werk der Bekeeringe in Vreemde Gewesten, met nieuwen iever de Maatschappy ondersteunende; tot dat eyndelyk de Weg gebaant wierde, tot de glorieuse Regeeringe des Huyses van HANNOVER, door zo veele Helden-daaden niet alleen in dien langduurenden Oorlog beproest, maar daartoe berechtigt, door de Afkomst uit Brittisch Bloed, uit eene Dochter van dien Vroomen Koning JACOBUS de I, die 't Voorwerp der vervolginge van het Snoode Springhaa-

nen Gespuys der *Jesuiten*, was, die Hem en 't geheele *Parliament* zogten in de Lucht te laten Springen; om dat Hy een Voorstander van den Zuyveren Godsdienst was. Dit was ook wel het voornaamste Oogmerk waarom de *Britten* dit godvrugtige Huys tot hunne Throon hebben willen verheffen. Gelyk nu die zeer Magtige Koning GEORG de I^{ste} gedaan heeft; zo houd desselfs Zoon GEORG de II^{de} nogh Standvast aan, in 't handhaaven van de Wetten en Vryheid van Kerk en Staat, onder het Brittisch Volk zynen Schepter met zeer veel Luyster en Wysheid zwayende, en het Werk der Bekeeringe van vreemde Volken nogh onlangs op 't nieuws Kragtig bevorderende.

Myn oogmerk is thans niet, O! Kenner der Harten en Beproever der Nieren, om door Pluymstrykeryen en Vleytaal my aangenaam te willen maaken by de hooge Magten, Staaten en Overigheden der Wereld, want ik weet dat men niet op Princen vertrouwen mag, op eenes menschen Kind, by welken geen heyl is, zyn Geest gaat uit, hy keert wederom tot zyn aarde, te dien zelven dage vergaan zyne aanslaagen; ja Gy Vervloekt zelfs dengeenen, die op Menschen vertrouwt, en Vleesch voor zynen Arm houd, maar gy Heere! Heere! Jacobs GOD! en Israëls Heyl! Gy die den Hemel gemaakt, ende de Aarde op de Wateren gegrondvest hebt, die trouwe houdt tot in ewigheid, gy zyt alleen myne Hulpe, myne Verwagtinge.

Egter weet ik dat'er geene Magten, dan door U, zyn, dat gy haar als Uwe Dienaressen gestelt hebt, die niet alleen

't Zwaardt niet te vergeefs draagt om Kwaatdoenders te Straffen, maar uw Volk en Erfdeel ook als Voedster-Heeren, beschut en beschermt, en den Goeden beloonen. Gy wilt derhalven ook, dat men U vreesse, en den Koning eere.

Gelyk gy nu in dit goede Land Staaten en Magistraaten hebt over Uwe Kerk bestelt, om dezelve te weyden, zo haddet gy in de Daagen van Benauthheid over ons verwekt tot eenen Voorganger en Stad-Houder den Doorlugtigen Vorst en Prince van Oranje; door wiens Hand wy zagen, dat reets de zaaken begonnen seer voorspoedig voort te gaan, maar 't Schynd dat 't U, O! Alleen Heerscher en Bestuurder van alle Zaaken, wiens Koningryk is een koningryk van alle Euwen, en wiens Heerschappye in allen Geslachte en Geslachte, naa den Raadt uwes Willens behaagt heeft den Zeer Doorlugtigen en met allerley Deugden uitgecierden Vorst WILHELM den IV. Den Vader des Gemeenen Best, der Vereenigde Nederlanden, den Voorstander van Deugd en Gods-dienst, van zyner Jeugd af, en voornamelyk op 't Hooge School daarvoor reets bekend, in den Bloey Zyner Jaaren, en in den Aanvang zyner Erfstadhouderlyke Regering, tot Smerte en Droefheid van allen, die den Welstand van Land en Kerke beminnen, van de Zyde van haare KONINGLYKE HOOGHEID desselfs teerbeminde EGTGENOOT, en lieve Spruyten, ja van ons allen, wech te Scheuren, om te toonen dat gy door de Hand van desselfs Egtgenoot, de *Koninglyke Kroonprincesse* van GROOT BRITTANNIEN kunt en wilt wonderen doen: op dat alzo de Magt, de Eere, de Glorie, en de Roem, alleen aan U toegeschreven werde.

Dit doch is uwe Weg geweest, dien gy ten allen Tyden gehouden hebt in uw Huys; en onder Uw Volk, wanneer 't 'er het slechste uitzag, en de Veranderinge en Verbeteringe scheen Hoop, Raad, en Redde-loos, zo zyt gy met uwe Hulpe altyd naby geweest, en hebt uwe Arm uitgestrekt met Magt.

Gy Heere zyt het alleen, die 't Harte des Konings in uwe Hand hebt, en neygt het als Waaterbeeken, werwaarts gy wilt, Wy wenden ons derhalven alle, zo veele wy bekommert zyn over de Breuke Josephs, over de vervallene Muuren van Zion, medelyden hebbende met haare Steenen en haar Gruys, in deese bekommerlyke Daagen, wanneer men van binnen afbreekt, in Steede van optebouwen, *de een den anderen Schuldig maakt om een Woord, en dien Strikken legt, die bestraft in de Poorten, ja den Rechtveerdigen in 't Woeste jaagt*, tot uw O! Magtige Jacobs, om uwe Hulpe, en uwen genadigen Bystand; want toch des Menschen Hulp is ydelheid.

Het is Tyd voor U O! Heere! dat gy werket; want sy hebben Uwe Wet verbrooken. Sy bouwen hunne eygene Huysen, en laten uw Huys woest liggen. De Leyders uwes Volks zyn Verleyders, Huychelaars en Geveinsden zyn 'er met meenigtens onder, daarom Schynd U Geest ook uit het midden van hun geweeken te zyn. Daar zyn 'er Duysenden, jaa Thien duysendmaal Duysenden, en zo veele Millioenen, by duysenden verdubbelt, en sonder Getal, welke met die van MACEDONIEN roepen: *Komt doch over en*

helpt ons, en men hoort niet daarna, men zend hun geene Hulp. Men byt en benyd, verteert en overheert malkanderen hier binnen, en men laat uwe Kerk daarbuyten woest liggen. Steenen worden 'er Verzamelt, niet om u Heyligdom daarmede op te bouwen, maar om malkanderen daarmede te werpen, een ieder stryd om 't seerste voor zyne eygene Eere, en laten de Eere van GOD, de Heerlykheid hunnes Konings vaaren. Hoe is 't mogelyk, datzy gelooven kunnen die Eere van malkanderen neemen, en de Eere die van U O! GOD is, niet zoeken. Het is Tyd O! Heere, dat gy Pleyt met hen, en dat Gy rigt de Rechtszaake uwer Gunstgenooten, Gy die alle Heydenen richtet: want 's Menschen Hulp is ydelheid.

Wanneer doch zullen O! getrouwe G O D ! Menschen-Hoeder! en Wachter Israëls, die nooit slaapt noch sluymert, die geen Man zyt, dat gy liegen, noch eenes Menschen Kind dat 't berouwen zoude, zoudet gy 't zeggen en niet doen, ofte Spreeken en niet bestendig maaken? Wanneer doch zullen die Princelyke Gezanten uit Egypten-Land komen, en wanneer zal sich Moorenland haasten zyne Handen tot U O! Heere, uit te steeken.

Wanneer doch O! groote Heyl-Vorst! zult gy de Baniere Opsteeken tot alle Volken, dat men *Rahab* en *Babel* vermelde onder diegene die U kennen? Wanneer zal men den *Philistyn* en den *Tyrïer* met den *Moor* in Uw Huys zien gebooren worden? en als Troetelkinderen van deese Uwe VOEDSTERHEEREN en Zoog-Vrouwen, opgenoomen, gekoestert,

en op hunne en haare Schouderen gedraagen tot uwen Heyligen Berg, Tempel, en Altaar, als een reyn Spysoffer gebragt worden? Het schynd dat gy uw Aangezicht als in Toon van ons afgewent hebt. Wanneer doch zal O! Heere der Heyschaaren, Uwe Geest de Baniere opsteeken, tegen de Vyand die tegen uwe Kerk schynd op te komen, als een Stroom, dat men uwen Naam vreesse van den Nedergang, en uwe Heerlykheid van den Opgang der Sonne? Kan 't wel langer met uwen Eed, dien gy gezworen hebt, en met dat Woord der Gerechtigheid dat uit uwen Monde is uitgegaan, bestaan? Dat men tot noch toe niet ziet, dat alle Knie U gebogen werde, en dat alle Tonge U Zweere? Zal dit ons langer, zelfs van den Jooden, tot een Verwyrt voorgeworpen worden, om de Komste van Uwen Zoon ohsen Gesalfden te verydelen: wanneer doch zult gy andermaal uwe Hand aanleggen om weder te brengen *'t Overblyfsel synes Volcks, het welk overgebleven sal zyn van Assyriën, ende van Egypten, ende van Pathros, ende van Moorenlant, ende van Elam, ende van Sinear, ende van Hamath, ende van de Eylanden der Zee. Zo dat Hy een Baniere sal oprichten onder de Heydenen, ende de verdrevene Israëls versamelen, en de verstroyde uit Juda vergaderen van de vier-eynden des Aartryks. Opdat de Nyt Ephraïms wech-wycke, ende de tegenpartyders van Juda uytgeroeit werden: Ephraïm Juda niet sal benyden, ende Juda Ephraïm niet sal benauwen. Maar den Philistynen op de Schouder sullen vliegen tegen het Westen, [ende] t' samen die van het Oosten berooven: [aan] Edom ende Moab hunne Handen slaan, ende de Kinderen Ammons hun gehoor-*

saam zyn sullen. Wanneer sult gy HEERE den Inham der zee van Egypten verbannen, ende Hy Uwe Hand bewegen tegen de Riviere, door de Sterckte Uwes Wints: Doch Hy, Vorst MESSIAS, sal deselve slaan in de seven Stroomen, ende Hy sal maken dat men met Schoenen daar door sal gaan. Ende daar sal een gebaande Wegh zyn voor het Overblyfsel synes Volks, dat overgebleven sal zyn van Assur, gelyk als Israël geschiedde ten Dage doe het uyt Egyptenlant optoogh.

Staat dan op Heere, grypt uw Schild en uw Zwaard, en gord het aan uwe Heupe O! Held! uwe Majesteit en uwe Heerlykheid, en rydt voorspoedig in uwe Heerlykheid, op het Woord der Waarheid en rechtvaardige Zachtmoedigheid, en uwe rechter Hand zal U vreeselyke Dingen leeren. Laat uwe Scherpe Pylen vallen in 't Harte uwer Vyanden, om Sich, al was 't maar aanvanglyk geveinsdelyk aan U te onderwerpen, Zy zullen door Uwe Hart-veranderende Genade wel, door de Middelen, en door den Tyd, tot uwe Wegen Lust krygen, wanneer zy uwe Gangen zien zullen, die Schoone Gangen van U onsen Koning en GOD, in uw Heyligdom, wanneer zy in uwe Voorhoven met uw Volk, in welker Harten de Gebaande Wegen zyn, hooren uwe Schoone Godsdiensten, daar men U gestaedig looft, wanneer zy daar door 't Hemelsche Musyk, uwer Heylige Psalmen en Liederen opgewekt, al voorbereydt zullen worden, om die Heylige Schaare uwer Hemelsche Zangers eens te volgen, daar de Zangers voorgaan, de Speelluyden agter, en in 't midden de Trommelende Maagden, daar men uwen

Naam Psalmsinget, daar men U lovet van wegen uwe Mogentheden, naa de meenigvuldigheid uwer Goedheid, met de Luyt en Harpe, met Trommel en Fluyte, met Snaarenspeel en Orgel, met helklinkende Cymbalen en met Vreugden Geluyt, daar alles wat Adem heeft U looft.

Laat ook o! Heere! door deese Uwe Hartveranderende Genade het Harte van onse Koninggen, Staaten en Magistraten, door 't Vuur uwes Geestes zodaanig geraakt, geroert en gereedt gemaakt worden, om alle het zo Loflyke Spoor van Uwen zeer getrouwen Knecht WILLIAM den III, zo als zyne Navolgers gedaan hebben, ende U Knecht GEORG nu nogh is doende, opvolgen, Handen en Harten t'zaamen slaan, om zo met eenpaarigen Schouder aan dit Heylsaam Werk te arbeiden, dat men zien kan, dat Sy niets meer, niets ieverigers, niets eenpaarigers, zoeken, als hunne Eere en Heerlykheid in uw Huys en Tempel te brengen, en den Stoel der Schaadelykheden af te breeken.

Laat voornaamelyk daartoe bereid gemaakt worden het Harte van onse Wettige Overigheden, de Hoog- en Edel-Mogende Heeren Staaten der Vereenigde Nederlanden, en alle diegene die eenig Bewind en Bestuur hebben in vreemde Gewesten, op datse erkennen, dat 't uwe Gunst is, dat Sy dat in hunne Handen gekreegen hebben, en datsy zonder uwe Eere daar te Zoeken, die Gunste niet langer kunnen genieten, jaa zelfs sich den Vloek zullen op den Hals laaden, indiense niet spoedig daarin voorsien. Hier het Vuur van Broedertwisten en Veroordelingedempden, en daarbuyten een Vuur van Liefde en Barmhartigheid ontsteken.

Allerbysonderst bidden wy, dat gy wilt met den Glans uwer Heerlykheid, langs hoe meer overschaduw en bestralen het gantsche Doorlugtige VORSTELYKE HUYNS van *ORANJE*.

Het behaage U, MEVROUWE de KONINGLYKE PRINCESSE, als *VOOGDESSE* van haaren eenigen geliefden SOON, onsen ERFSTADHOUDER, langs hoe meer, met Uwen H. Geest te versterkken, datsy onder haare Moederlyke Regeringe den Glans uwer Heerlykheid in 't Ooge houdende, altyd voor uw Woord mag beven, en den Schepter uwer Mogentheden aangrypende, als eene andere ESTHER by U, den KONING des HEMELS, Genade ontfangen hebbende, ook voor het Leven van 't gantsche Volk bidde, en 't zelve behoude. Dat alle godloose *Hamans* mogen door Haar ontdekt, en naar hunne Werken gestraft, en alzo alle morgens de Stad Gods mag gezuuyvert werden van zulken die *Israel gram zyn*, en alle vroomen *Mordochais* vervolgen. Daarentegen ook diegene die Lust hebben tot 's Konings Eere, beloont mogen worden.

Dat Haar Koninglyke Hoogheid, naa het voortreffelyke Voorbeeld van Haaren Koninglyken Vader dat uitmuntende WERK der BEKEERING zo begunstige en voortzette, als Syne Brittische MAJESTEIT noch onlangs, op 't Verzoek der Maatschappye, gedaan heeft; Dat sy Wonderen mag doen, meer dan ANNA de Koninginne van ENGELAND, door de gevreesde Vuyst van haaren MARLBOROUGH, en dat Werk, dat als slaapende hier is, levendig maake.

Zegene daartoe alle Ondernemingen van Haare KONINGLYKE HOOGHEID, Zegene Haar in Haare dierbaare Persoon, en Hooge Staats-Bedieningen, Zegene de gelukkige Opvoedinge van den seer geliefden *WILLEM den V.* onsen gewenschten ERFSTADHOUDER, laat doch alle die daaraan arbeiden dubbel gezegent worden. Zegene den zeer voorspoedig en gelukkigen Groey en Bloey van Mevrouw de Doorlugtige PRINCESSE *CAROLINA*. *Gy Heere, die alles regeert naa den Raadt van uwen ewigen onveranderlyken altyd bestaanbaaren Wille, zult maaken, wy vertrouwen 'er op, dat alles gelukkig en voorspoedig, tot best van Kerk en Land, voortgaa en uitvalle. Gy die in de Wolk- en Vuur-Kolomne oudtyds voor Israel heenen ging, Schept over Haare WOONINGE en VERGADERINGEN eene Wolke des Daags, ende eenen Rook, en den Glans eenes vlammanden Vuurs, des Nachts, zo dat over alles wat onder Haar DOORLUGTIGE HOOGHEDENS heerlyk is, eene Beschuttinge zy.*

Terwyl ik my op 't allernederigste aan U mynen Hoogen en Drie-eenigen *God, Heer, Heyland en Heiligmaaker*, opdraage, en onder de Schaduwe van U O! Almachtige, myne Schuytplaatse en Bescherminge zoeken. Gy zyt het die my van myner Jeugd af geleert hebt, en tot noch toe verkondige uwe Wonderen. Wonderen die gy aan my gedaan en bewezen hebt, in myne tedere Jaaren, onder myne Opvoedinge, wanneer gy my bewaart hebt, dat ik niet door de snoode en listige Bedriegeryen der JESUITEN, aan welker Onder wys ik was aanvertrouwt, ben weggerukt geworden, maar

veelmeer daardoor opgewekt, om mynen Godsdienst wel te leeren verstaan, en Manlyk te verdedigen.

Wonderen in myne Poogingen om myne Letter-oeffeningen te kunnen voortzetten, tegen het Vermogen en Verwachtinge van myne Lieve Ouders, welke dien Dagh nogh effen beleeft hebben, om te mogen hooren en zien dat gy my verweerdigt hebt, om my in de Bedieninge te stellen.

Wonderen in 't waarnemen van myn Ampt op twee vaste Standplaatsen, daar ik met zeer veele Tegenstanders te stryden hebbende, getoont hebbe, door uwe Kragt, welke in myne Zwakheid is volbragt geworden, dat ik verkoos liever met U Volk kwalyk gehandelt te worden, dan voor eene tydlang de Genietinge der Sonde te hebben. Achtende de Versmaatheid van CHRISTUS, meerder Rykdom dan de Schatten van deese Wereld.

Maar de grootste Wonderen, wanneer ik my grootelyks hadde beylekt en verontreynigt, het Verbond, dat ik met myne Oogen had gemaakt, om niet om te zien naar eene Maagt verbrekende, en daarna als voor Uw Aangezicht vlugten wilde, om niet meer in en voor Uwen Naame te Spreken, vast voorgenoomen hebbende, denkkende dat 't te vergeefs was, U te dienen, en dat'er geene Nuttigheid zoude zyn uwe Wacht in agt te neemen, of langer in 't swart te gaan voor uw Aangezicht, om dat wy de Hoogmoedigen gelukkig achteden, wanneer wy zaagen dat diegene die Godloosheid doen, gebouwt worden. Gy hebt my wel eerst de Bitterheid van 't Gemis uwer Gunste, door de Verberginge van

Uw Aangezicht getoont, en doen ondervinden, wat het te seggen is, aan sich zelfs overgegeven, te leven, wanneer gy uwe Hand los liet, ende een eynde van my scheend te willen maaken; maar hebt my ook wederom, wanneer ik aan my zelfs bekend gemaakt wierde, en op myne Heupe klopte, roepende tot u uit de Benauthheid, en weenende over myne Sonden met Petrus, aangezien: *O! Gy God des Aanziers, hebbe ik ook hier gezien naa dien die my aanziet.* Ontfermende Heyland, wat ben ik en wat is mynes Vaders Huys, dat gy my zo genadig zyt. Mogte het my gegunt worden, om het Ovrige myner Jaaren, terwyle ik des Reysens en Omswervens Moede word, en daartoe ook Rust van nooden hebbe, in eene Stille Plaatse myn Leven te mogen verslyten; om myne Ovrige Werken, bysonder mynen Arbeid over Uw H. BOEK den BYBEL, in alle die my BEKENDE TAALEN, met myne Aanmerkingen te voleyndigen; Ik zoude dan op 't allerklaarste kunnen doen blyken, en versekeren en verzegelen dat ik U waarlyk liev hebbe, en dat ik niet meer, niet ieverigers, niets Vuurigers zoeken als uwe Eere te verbreyden: O! Heere myn GOD! zend nu Heyl, zend my daartoe uwe Hulpe uit Uw Heyligdom en ondersteunt my uit uw Zion, en laat het Werk der Bekeeringe, door de Hand Uwer Knechten, die gy daartoe genadig zult verwaardigen, om afgezondert en gezonden te worden, gelukkig en voorspoedig voortgaan.

AMEN. Ja AMEN.

Voorstel aan de hooggeleerde en hoog-eerwaarde mannen, vaders en broeders, Leerende en Regeerende ouderlingen, Uitmaakende De Hooge en Aansienlyke kerkvergaderinge der Vereenigde Nederlanden; *Genade, Vrede en Blydschap in den H. Geest, zy Uluyden allen vermenigvuldigt.*

Dat GOD, de Wyse Schepper, als een voorsigtig Kunstenaar en Bouwmeester, uit alle mogelyke, (dat is tegen zyne Wysheid en Eere niet Strydende) Werelden, de beste, door Zyne ondoorgrondelyke Wysheid, van Ewigheid verkoosen heeft, en dezelve door zyne onwederstaanbaare Magt, als nogh onderhoud, bestuurt en regeert, tot dat Hy de laatste Eyndens, Sich zelfs voorgesteld, ten vollen bereykt heeft, zal niemand ontkennen kunnen, die de gesunde Redenen, met de Schriften van 't Oude-

en Nieuwe Testament, door 't afleggen van alle Vooroordelen, en eenzijdige Gevoelens, in 't Onderszoek van de Natuur en de Eygenschappen van een Goddelik Opperwesen in Sich zelfs, en met Betrekkinge op zyn Schepsel, weet te gebruyken, en Schrift met Schrift te vergelyken, en te vereenigen: Want

GOD, dat noodzaakelyke, en in Sich zelfs alleen berustende, onveranderlyke Wesen, konde geene andere Redenen hebben, om enige andere Schepzelen voort te brengen, als zulke, die altyd, en in alle Plaatsen, en Opzigten, van Hem afhangerende, tot zyner Eere en heerlykheid volstrektelyk werken moeten. Het is de Onwetenheid en Onmagt alleen van alle Wereldsche Magten, datse hunne Onderdaanen zo niet hebben kunnen, en daarvan dikwils ter leur gestelt worden.

Dus Spreeke ik tot U Hooggeleerde, Hoogwyse, en Hoog-Eerwaarde Mannen, Vaders en Broeders, om Oude en Nieuwe Wysbegeerigen, Oude en Nieuwe Godgeleerden, was 't mogelyk, te vereenigen, en aan 't eene Saamenstel van de gezonde Reden, gepaart met de Schriften der twee Verbonden, te gewinnen, meer op zaaken te sien, dan op Woorden en Letteren te ziften.

Wy zullen derhalven ons Voorstel wat klaarder ontswagtelen: om te toonen, dat deese Spreekwysen, in de Reden en Schriftuur gegrond zynde, met de Natuur van GOD den Schepper, en Ons zyne Redelyke Schepzelen, ten vollen overeenkomen.

Door alle mogelyke Wereldens, verstaan wy niet anders, als die Wesens, of liever dat Zaamenstel van Wesens, welke in 't Denkbeeld van GOD, den allerwys- en magtig-sten Schepper, van euwigheid, als Voorbeelden, Schetzen, en Aftekeningen zyner Werkzaamheden geweest zyn, welke, wilt men God niet aanmerken als werkende niets te Werken, wanneer Hy, als een *purus actus, idem cogitans, semper agens & circa eadem, inmutabileter Se versans*, niet alleen niet stryden tegen GODS Deugden, maar nootsaakelyk in Hem vereyst werden, op dat Hy vryheid hebbe het eene te verkiesen en het andere te verwerpen. Hiervan daan is 't, dat Hy ook in Overeenkomste zyner vryen Werkzaamheden, uit die Hem zelfs gemaakte Schetzen, welke alle, als van den Wysten voortkomende, goed waren, datgene verkooren heeft, dat op eene volstrekt luysterryke Wyse, alle zyne Deugden en Volmaaktheden ten toon

spreyden, Openbaar en Luysteryk maakte. Hiervan dan dat Hy in 't bysonder den Mensch zo maakte, dat Hy vallen, en sonder zyne Hulpe en Bystand niet een Oogenblik staan blyven, konde; want hadde Hy hem volmaakt goed en onveranderlyk geluksaalig gemaakt, de Mensch zoude geen Afhanglykheid van GOD geleert hebbende, ook geene Gehoorsaamheid schuldig geweest zyn. Hy kon Hem ook niet geheel aan Sich zelfs overgeven, om dat de Natuur van een Schepzel altyd vereyscht Invloed van zynen Schepper. Sien wy op 't geheele Saamenstel van alle Schepzelen, die alle eene zekere Betrekkinge op malkanderen hebben, zo dat 'er van den Mensch af, tot het allergeeringste Stof jen aan de Weegschaale, of Droppeltjen aan den Emmer, niets in dit geheelal geschaapen is, dat niet het eene aan het ander Voetzel en Onderhout moet bysetten, en alles te zaamen GOD alleen de Eere daarvoor toebrengen. Zo dat men met D'OUTREIN wel zeggen mag:

Wat hoeft men 't Hoofd om hoog te Slaan,

{	<i>Kruytjen,</i>	}
<i>Elk {</i>	<i>Zant kornl,</i>	<i>} wylt eene Godheid aan.</i>
{	<i>Stofjen,</i>	}
{	<i>Droffel &c.</i>	}

Hieromtrent nu heeft die GOD door zyne vrye Handelswys en Verkiesinge, zo wel Heylig en Rechtveerdig, als ook Genadig en Barmhartig, zo verkooren, dat hy, door Syne altyd werkkende Kragt, zo in 't algemeen, als in 't bysonder ieder Zaak naa haaren Aart, Natuur en Werkinge, (dieze niet van haar zelfs, maar van Hem haaren Schepper alleen ontfangt,) tot die Eyndens geschikt en afgesondert heeft, om alle zyne Deugden te ondekken en kragtig werksaam te betoonen, maar voornamelyk omtrent het redelyke Schepzel den Mensch, om alles omtrent denselven in eene nette Ordre, als aan eene onverbreekyke Keten der Voorsienigheit vast te schakelen, ende door zyne oneyndige Kragt te draagen tot die Eyndens, welke Hy beoogt en bepaalt heeft. Dus *wilt Hy den Dood* DES SONDAARS *niet, maar wilt dat Hy sich bekeere en leve,* en Gebruykt alzo ook de *Middelen* die geschikt zyn *ten leven.*

Om dit nogh wat klaarder uit malkanderen te Zetten, zullen wy ons bedienen van 't Voorbeeld eenes wyzen en ervaarenen Bouwmeesters of

Kunstenaars; (hoewel'er geen Voorbeeld van menschelyke Saaken kan genoomen worden, dat de Werksaamheden van GOD in een klaar Licht kan Stellen, wegens derselve oneyndig- en onse eyndig-hedens;) Deese, na zich allerley Formen, of Gedaantens, in zyne Gedagten en Overleggingen voorgesteld te hebben, maakt eyndelyk eene Afteekeninge van 't gebouw dat Hy gedenkt te bouwen, en door zyne Kunst te verçieren; naa de Ruymte van de Plaatsse waarop, en de Hoogte waarin, hy 't Uitbreiden en trekken wilt. Hy oordeelt en schikt niet alleen de Bouwstoffe naa de Regelen van de Bouwkunde op 't allernaukeurigste, maar draagt ook zorge, dat'er bekwaame Werkmeesters, en nugtere Opper-Luyden, aangesteld worden, om alles naa zyn Bestek en Afteekeninge zo te maaken, dit Hy en Sy, daar Lowen Eere van hebben.

Dit nu kan in GOD niet anders dan op de allerluysterykste: Wyse Plaats hebben, die doch heeft, niet voor eenen anderen, maar voor Sich zelfs zo eene Schetze en Aftekeninge gemaakt, en in de Handen der Werkmeesteren en Opper-luyden gestelt, die heeft niet eenes anderen, maar Zyne, Eere, Roem, en Heerlykheid door 't Werk zyner Handen, en de Vercierselen zyner Vingeren willen bekend maaken. Wienshalven de Geschied-Schryver MOSES niet alleen zegt, naa 't voleinde Werk der Scheppinge GEN. 1. 31. *En GOD zag al wat Hy gemaakt hadde, en ziet het was zeer goed*, בּוֹט דָּאָמ / *bonum valde*, i.e. *Optimum*; maar SALOMO, de Wyse Spreuk-Schryver, zal ook, naa dat het Verderf in de Wereld gebragt was, zeggen: *De Heere heeft alles gemaakt, om zyn zelfs wille*, אֲדַבְּרָה אֲדַבְּרָה *ad responsionem Sui*, om te beantwoorden aan zyne Eyndens, *ja ook den Godloosen tot den Dagh des Kwaats*, SPR. XVI. 4.

Wat Oogmerk konde die alleen wyse GOD nu anders in deesen allen hebben, als een ieder bysonder Schepzel tot een seker, by Hem vastgesteld en bepaalt Eynde, op zynen gezetten Tyd, in zyne afgeschetste Plaats, voort te brengen, tot Dienst van den redelyken Mensch, dien Hy naa zynen Beelde, ter Verkryginge van zyne Gelykenisse geschaapen, en Hem eene Hulpe, uit zynen Vlecsche en Beenen, naa zyne Waardig- en Voortreffelykheid gegeven hadde, waaruit Hy, als uit eenen Bloede het gantsche Menschelyke Geslachte, van Tyd tot Tyd, voortbrengen wilde, bescheyden hebbende de Plaatsse van ieders Wooninge, om in de Wereld zynes Aardryks, op 't breede Schouwtooneel

zyner Wereld vol Wonderen, eenen ieder zyne Rolle te laten Speelen en daarna zyn Deel te geven; Om dus zyne Deugden en Volmaaktheden alle openbaar en luysteryk te maaken.

Onder deese Deugden nu zyn de twee Hoofddeugden, zyne ALWETENHEID en ALMAGT, welke als twe vaste Pilaaren, de gantsche GODHEID onderschraagen, waarop alles wat van GOD gezegt, en uit de Natuur bewesen, en in de Schriftuur 'aangepresen word, drait en nogthans onwankelbaar vast blyft staan: Want

1. Door zyne ALWETENHEID, heeft Hy niet alleen, als de Allerwysste, volkomene Kennisse van alles wat inwendig in Hem is, zyn Wesen en Werksaamheden, maar ook naar buyten, van alle zyne Werken, die Hy alle met Wysheid gemaakt heeft, en daarom ook door zyne Rechtvaardigheid, door haare bysondere Oorsaaken en Werktuigen, naa haare Stoffe en Gesteldheid, tot die Eyndens, in alle haare hoedaanighedens en Vermogens, die Hy daarin gelegd heeft, zal brengen, dat zy alle beantwoorden aan zyn Bestek en Voorneemen.

2. Door zyne ALMAGT, aan welke niets wederstaan kan, word alles wat Hy Sich, ook met het allergeringste Schepzel voorgesteld heeft, tot het bepaalde Eynde ongestoort, ongehindert, en onveranderlyk gebragt. Zo dat 'er by Hem geen Schaduwe van Omkeeringe is, noch iets by Geval, maar alles, naa Zynen bepaalden wysen Raad, en bestaanbaaren wille, tot zyner Eere, door zyne Magt, geleyt, gevoert, en afgehandelt, word.

Waarheden welke zo klaar uit het zuyveré Reden- Licht ende de godlyke Bronwel der Wysheid, de H. Schriftuur voortvloeyen, dat deese twee in alles zo t' zaamen Stemmen, en zo klaar van sich schynen, datse met malkanderen vereenigt zynde, ook den aller hardnekkigsten, moeten overtuygen, wanneer Hy Sich maar wilt nederzetten, om die beyde regelmatig te gebruyken; zo niet, zal Hy eerder het Aanwezen van GOD en Sich zelfs moeten verloochenen, als deese gesunde Grondbeginselen in twyfel trekken kunnen.

Wanneer nu een ieder Mensch op sich zelfs, en zyne Wegen naukeurig agt geevt, en langs deese Trappen tot den Alwerenden en Almagtigen opklimt, en dit Zaamenstel van 't Geheelal met een zuyver Ooge beschouwt, fal Hy wel ras gewaar worden, dat noch Hy by Sich zelfs,

als een Deel daar van, nogh veel min dat kostlyke Zaamenstel in zyn. Geheel, bestaande uit HEMEL en AARDE, Zon, Maan en Sterren, met alle haare Vesten, en Omwentelingen, Zeen, en Rivieren Boomen, Kruyden en Vrugten, Vogelen, Visschen en Dieren, in die onbegrypelyke Ordre, sonder zulke eeuwige WYSHED en ALMAGT, een oogenblik bestaan konnen, gevolglyk in allen Omstanden daarvan afhangen.

Dit nu heeft Plaats in de Natuur, maar niet min in de Genade waarvan de Natuur maar een enkele Schilderye, en eene Voorbeeldige Schetze is.

Het is dan Hoog-Eerwaarde Mannen, zeer wel naategaan, dat die goede GOD, door zyne Wysheid, dit Wereld-Gebouw gemaakt heeft, om'er Menschen op te plaatsen, aan den eenen de Rolle van eenen Koning, Vorst, Prince, Staat, en Overigheid, Persoon, Opzienders, Wachters, Herders, Leeraars, aan de andere die van Onderdaanen, Bouwluyden, Akkerluyden, Wyngardeniers, en allerley andere in de menschelyke Zaamenlevinge noodige Kunsten en Handwerken aan te vertrouwen, om ook andere, die maar als bloote Toeschouwers, Lediggangers, en Stomme Personasien mede te voeden, gestelt heeft; ja den Armen en den Ryken zo gemaakt heeft, datze beyde den anderen ontmoeten, en alle de een om den anderen gemaakt te zyn, vast moeten Stellen. Ja dat ook de aller aanzienlykste Monarch, doch maar zeer ongelukkig zoude zyn, wanneer men ziet op die veelerley gevaaren waaraan Hy blood gestelt is, was Hy niet dan voor eenen Tyd geschaapen.

Ziet men op de Geschiedenissen van alle Volkeren, en vergelyk de Godsdiensten, en Regeerings Formen van zo veelerley verscheydene *Natien*, men zal onder de veelvuldige Ongelykhedens, doch die Gelykheid, vinden, dat hoe nader zy met malkanderen overeenkomen zo veel te vaster zynze ook met malkanderen vereenigt en verbonden, en draagen de een voor den anderen Zorg.

Dit had Outstyds, dit heeft nu plaats.

Outstyds: om nu niet op te klimmen tot de eerste Tyden.

Voor den Sondvloed, wanneer Sich de zonen Gods met de Oochteren der Menschen vermengden, was 't een Oorzaak, dat 't GOD *be-*

rouwde den Mensch gemaakt te hebben, en Hy lietze alle door den Vloet des Waters in haare Sonden smooeren, Sich alleen NOACH met zyn Huysgezin Verkiezende, die Hy als eenen anderen Vader van eene nieuwe Wereld gebruyken wilde, en daartoe een nieuw Verbond met hem opregtede.

Na den Sondvloed, wanneer GOD, uit de Zoonen van NOACH het gantsche Menschlyke Geslacht herstelde, heeft Hy egrer uit dezelve, zo het schynd, (om niets te zeggen van de Nakomelingen van NIMROD, van de Stigters van BABEL, van BEL, NINUS, SSMIRAMIS, en anderen, als JOKTAN &c. uit de Wereldsché Geschiedenissen bekend,) PHALEG, den Zoone van HEBER, en uit desselfs Geslacht alleen ABRAHAM Verkooren, om met dien een vaster en bestendiger. Verbond te maaken, en het behaagde Hem alle andere Volkeren, zo van Land als van Godsdienst te laten van elkanderen vervreemden en afgezondert leven, dat Hy ook niet wilde, dat Zyne Gunstgenooten met hun eenig Verbond zouden ingaan, ten zy zy, die tot hun overkwaamen, door 't Verbond der Besnydenisse in Hunne Huysgesinnen ingelyft, en dus ook Deelgenooten van hunnen Godsdienst wierden.

Naadat nu GOD dat Volk dat Hy Sich ten Erve uitverkooren hadde, van alle andere Volkeren, die ook Kinderen ADAMS waren, afscheydede, heeft hy niet alleen de Landpaalen gestelt naa 't Getal der Kinderen ISRAELS, welke het Snoer Zyner Erffnisse waren, maar heeft ook wel uirdrukkelyk door Zynen Knecht MOSES belast, datzy Sich niet met eenig ander Volk vermengen zouden: om dat de HEERE beslooten hadde de Heydenen in hunne Wegen te laten wandelen. Wat nu was 'er grooter gehaat en meer geschuwt by GOD en zyn Volk, als de Godsdienst van andere Volkeren, welke nootzaakelyk GOD de Hand van hun trekkende, door de enge Paalen van ons vernuft te kort schietende tot Afgodery vervielen. Waardoor wierden anders de Oordelen en Oorlogen gebooren, als door dien Haat? En hoe heeft GOD de Afvallige onder *Israel* harder gestraft, als wanneer door Vreemde Wyven ook vreemde GODEN, ASTAROTH, DAGON, REMPHAN en den BAAL, naahoereerden. Ja wat baarde anders den doodlyken Haat tusschen JUDA en ISRAEL, als de Veranderinge van den Godsdienst, naar 't afvallen van de Thien Stammen van 't Huys van *Juda*, naderhand de *Samaritanen*

genoemt. Dit wiste zelfs die Staatkundige JEROBOAM als een Middel te gebruyken, om ISRAEL van JUDA afkkerig te maaken.

Onder het Nieuwe Testament, welk is de Tyd der Minne, de volheid des Tyds, waarin alles wederom tot een moet vergadert worden in CHRISTUS, beyde dat in den Hemel, en dat op der Aarde is. Dit is die *Groote Blydschap* welke de Boodschappende Engel in de Bethlehemitische Velden den Herderen by de Geboorte van CHRISTUS betugde, dat *allen Volken wezen zoude*. Het is derhalven ook dat de Saaligmaaker naa zyne Opstandinge aan zyne Apostelen en Discipelen Last gav, om heenen te gaan, alle Volken te onderwysen, dezelve te doopen in den Naame des Vaders, des Zoons en des Heyligen Geestes, en hun te leeren onderhouden alles wat Hy hun geboden hadde, en beloovende by hun te zullen blyven alle Dagen tot aan de Voll-eyndinge der Wereld. Hy heeft zyne Apostelen ook met zynen Geest uitgerust zynde, vergezelt en overal ondersteunt zo lang als Zy zyn henen gegaan in zyne Mogentheden, en hebben dat *Euangelium*, die blyde Booschapp verkondigt, onder veele Versmaatheden, Vervolginge, jaa eyndelyk den Doodt; Maar daar die Verkondiginge ophout, daar moet ook zyn Geest geweken zyn.

Wy leven thans in eene Euwe, daar wy niet alleen zien, dat nogh de Jooden en Duysenden van Heydensche Volkeren van CHRISTUS vervreemt zyn, onaangezien de schoone Gelegenheden, die Wy daartoe gehadt hebben, en nogh hebben, om aan derselver Bekeeringe te arbeiden, en hun wederom tot *Christus* te brengen. Men wilt wanneer men handgrypelyke Sonden tegen GOD en Godsdienst pleegt, daarover niet hart aangesprooken zyn: men roept het is te hart, te bars, sonder op de swaarte van de Zaak agt te geven. En men handelt die gene die buyten zyn, op 't aller wreet- en hart-ste, en verwydert hun dus meer en meer van ons, daar wyse moesten lokken, jaa door Vriendelyke Noodigingen dwingen om in te komen, op dat des Heeren Huys vol werde. Wat doch is daar van de Oorzaake? geene andere als GODS toelaatende Wille; om door die zo veelerley Verdeeltheden, die onder de *Christenen* in 't algemeen, en onder ieder *Secte* wederom in 't byzonder Eylaas! gevonden worden, de opregten en waare ongeveynsde te ontdekken, het Kaf van Stroo, en de Tarwe van 't On-

kruyd af te zonderen, ten Tyde des Oogstes. En wat doch is de Oorsaak daarvan anders? als de Heersch- en Regeer-sugt der Menschen, ieder een wilt het naa zynen zin, naa zyne Meeninge hebben, en de verschillentheid van Meeninge baart den Haat en de Oneenigheden en Verwerringe die 'er onder de Christenen zyn, en die 't beste voor die Tyd Spreeken kan, schynd gelyk te hebben. Ja het gaat doorgaans zo als SALOMO segt: *die 't eerste in zyne Rechtszaake is, schynd gelyk te hebben, maar zyne Naaste komt en onderzoekt Hem.* Is dit niet klaar gebleeken in de Zaaken van zo veele Rechtsbankken, zo in, als buyten, de Kerk, welke, nu eerst van agteren van de latere Naakomelingen moeten erkend werden tegen alle Regten geschiedt te zyn. Ja ik meene Grond te heben zelfs in de Zaake van onsen Zaaligmaaker te mogen stellen, dat *Cajaphas, Pilatus*, en de gantsche Joodsche Raad zullen gemeent hebben, met CHRISTUS, naa den Eysch van hunne Wetten, tot behoud van hun Volk, wel gehandelt te hebben. Hier heenen leyt my PETRUS Hand II. 17, 18. Ik zal nu van zo veele CONCILIEN, en SYNODENS niet Spreeken, om geene oude Wonden op te krabben. De Zaak van Ds. Van der Os, is daar van een nieuw Bewys, dat een van beyde Waar moet zyn, of dat de Vyf H.H. PROF. van Leyden kwalyk *geadviseert*, en twee daarvan, JOHANNES van den HONERT, en SCHULTENS kwalyk *geprotegeert*, of de SYNODUS kwaalyk *geageert*, en *geconcludeert* hebben. Het laatste word van alle onsydigen vastgesteld: om dat men begint door de veele der Stemmen, als door eene domme Kragt, en niet door Regt en Reden te werken.

Men zegt dat *Muhammed* om die Oneenigheden te slissen en weg te neemen, tenen Godsdienst gesmeed heeft, die uit het Jooden-Heydenen Christen-dom saamen geweeven is, om daardoor, zyn Ryk sterk te maaken, en hun te verbieden, onderlings over Geloovs zaaken te spreken.

Het is zeker een zeer listig en bedrieglyk, ja zelfs een godloos Stuk eenen Godsdienst te versinnen, naar den Smaak der Menschen, om daardoor Aanhang, Sterkte en Magt te krygen. Wy moeten zulks ten uitensten zo in *Muhammed*, als ook in den *Paus* van Romen, welke zyne, in Gods Woord niet gegronde, Geloovs Artikelen, en bygeloovige Plegtighedens, ook meest alle uit 't Jooden- en Heyden-dom overgenomen heeft, verfoeyen. Egter is dat zeker de eenigste Oorsaak, dat deese

twee zo lang in de Wereld Stand grypen en zo vast aan malkanderem kleven, en zo vuurig voor malkanderen stryden, datze gestelt zyn, onder een Hoofd, en gehouden zyn aan eene Leere, zo als dat aan Uwe Hoog-Eerwaarde bekend is.

Het zy verre van my dat ik door deese Voorbereidselen, aan den eenen of anderen eenig Voordeel zoude willen aanbrengen, of toestemminge geven, maar dit will ik alleen aan 't Oordeel van UH. Eerwaardens overlaaten, of nier de wederom bringinge van alles tot den eenigen Herder JESUS CHRISTUS, hierin bestaan zal, (Ik Spreeke met PAULUS EPHES. IV. 2, 3 4.) dat *wy met alle Ootmoedigheid en Sachtmoedigheid met Lankmoedigheid, malkanderen verdragende, ons moeten beneerstigen te behouden de Eenigheid des Geestes, door den Band des Vredes: Want een Lichaam is het, en eene Geest, gelykerwys wy ook geroepen zyn tot eene Hoope onser Beroeping. Een Heere, een Geloove, eene Doop, een God en Vader van alle, en door alle en in ons allen, en elk een van ons is de Genade gegeven na de mate der Gave van CHRISTUS. En naar PHILIP. III. 15. Zo veele dan als wy volmaakt zyn, laat ons dit gevoelen, en indien gy iets anders gevoelt, ook dat zal u GOD openbaaren.* Laat ons doch zien, hoe zagzinnig en Eenvoudig dat de Apostelen de Oneenighedens, die 'er in de eerste Kerke gerezen waren, hebben beslist uit HAND. XV. Och of ook ik met PAULUS zeggen mogte: *Ik wil dat gy weet, Broeders, dat het gene aan my geschied is, meer tot Bevorderinge des Euangeliums gekomen is, alzo dat myne Banden in Christus openbaar geworden zyn in 't gantsche Richthuis en allen anderen, en dat het meerder Deel der Broederen in den Heere door myne Banden vertrouwen gekreegen hebbende, overvloediger het woord onbevreest durven spreken. Sommige prediken ook wel CHRISTUS door Nyt en Twist, maar Sommige ook door Goedwilligheid. De eene verkondigt wel CHRISTUS uit twistinge, met suyverlyk, meenende myne Banden Verdrukkinge toe te brengen; Doch deese mt Liefde, dewyle zy weten datik tot Verantwoordinge des Euangeliums gestelt ben.*

Deese Woorden hebbe ik te STEPHENS WAARD tot myne INTREDE gebruykt, gelyk aan Mynen Bevestiger, en die Hem verzelden, nietalleen, maar door de Boekzaal van 't Jaar 1737, den Maant July aan allen bekend is. Ik hadde gehoopt, dat men zoude gemerkt hebben, dat het Gods Hand en Vinger was, die my in SURINAME zo manmoedig

heeft doen spreken tegen diegene, *welke ons verhinderden, om tot de HEYDENEN het Woord te spreken, op dat zy alle hunne zonden vervullen zouden*, na dat ik zulks klaar voor de E. CLASSIS van AMSTELDAM, en daar van op vrye Voeten gestelt zynde, in 's GRAVENHAAGE, in LEYDEN, in den BRIEL, en op meer andere Plaatsen, ja wel voornaamelyk voor de SYNODUS van Zuyd-Holland, Sittende in den Jaare 1735 te SCHIEDAM, daarna te DEVENTER, in 's HARTOGENBOSCH, door byzondere daartoe uitgesogte, en op die Omstandigheden onser Tyden toegepaste Stoffen, hadde aangetoont, en daarop verder mynen geheelen Arbeid aanleyde, om te doen zien, dat het voor ons nu de Tyd is. Daar zyn 'er nogh eenige die zulks erkennen, om met Magt aan dat voortreffelyke, zo NUTT- als NOODIGE WERK der BEKEERING te moeten arbeiden. Hier zie ik op PHIL I. 17. boven aangehaalt: *Doch dese uyt liefde, dewyle sy weten dat ik tot Verantwoordinge des Euangeliums gezet ben*. Ik mag 'er dan ook wel het volgende 18 vers byvoegen, *Wat dan? Nochtans wort Christus op allerley wyse, het zy onder een Deksel, het zy in der Waarheit verkondigt, ende daar in verblyde ik my ja ik sal my ook verblyden*. Maar wanneer ik zag, dat deese myne Arbeid overal vrugteloos was, en dat de Stille in den Lande met my begonnen daarover te zugten, dat ik in Plaats van Loon, door allerley vergezogte Vonden Schuldig gemaakt wierde, aan 't gene dat nooit in myn Harte was opgeklommen, en dat ik onaangezien van de klare Vertooninge myner Onschuld, egter moest in 't Ongelyk gestelt worden, ging ik heenen, en zocht myne Ziele in Lydzaamheid te bezitten; byzonder wanneer ik zag dat men mynen BRIEV, A^o. 1744 den II Augustus aan de SYNODUS van GELDERLAND en de GRAAFSCHAP ZUTPHEN *gerejecteert* hadde, om dat men meende daarin Dingen gevonden te hebben, die van niemand daarin gezien worden, en de CLASSIS van NIMMEGEN *laudeert* over 't geene daar zy geenen LOV over verdient. Maar eylaas! wanneer ik voornam niet meer in DES HEEREN NAAM TE SPREEKEN, is de HEERE ook eene Tyd lang van my geweeken, en heeft my overgegeven in 't Seeve van den *Satan*, die my als Tarwe heeft zoeken te ziften; maar de HEERE, die goedertierene Saaligmaaker, heeft voor my gebeden, en wilt, dat ik ook myne Broederen bekeeren en versterken zal. Ik nu kennende den Schrik des Heeren, hebbende ondervonden wat het is, *te swygen van 't goede, ter-*

wyl de Godloose nogh tegen over my is, met den DIGTER uit den XXXIX PSALM, dat myne Smerte verswaart wierde, en myn Harte heet wierde in myn binnenste, een Vuur brandende in myne Overdenkinge, doen sprak ik met myne Tonge. En wat sprak ik? Het geene JEREMIAS eens zeyde: CAP. XX. 7. Heere gy hebt my overreedt, en ik ben overredet geworden, gy zyt my te Sterk geweest, en hekt overmogt; Ik ben den gantschen Dagh tot een belacchen, een ieder van hen bespottet my: want Sint dat ik spreek, roep ik uit, ik roepe Gewelt en Verstooringe: om dat my des Heeren Woord den gantschen Dagh tot Smaat en tot Schimp is.

*Dies zeyde ik, Ik zal zyner niet gedencken, en niet spreken in Synen Naame, maar het wierde in myn Harte als een brandende Vuur besloten in myne Beenderen, en ik vermoeyde my om te verdragen. Ik kwam hoe langs hoe meer in Verwarringe dóór verscheydene Ontmoetingen, waardoor ik de Ontvastigheid van de Vrundschap deeser Wereld bemerkte. Ik kwam tot den Val, en daar ingewikkelt en in 't uiterste Gevaar gebragt zynde, lichaamlyk en geestlyk, bezweek ik Schier. Ik ging heenen, en weer, en kon nergens Ruste voor myne Ziele vinden, tot dat ik in ENGELAND kwam, daar ik als met der Hand geleyt wierde, om te zien en te hooren 't gene, daar myne Ziele naa verlangde. Ik hoorde daar uit den Mond van den *OPPERSTEN KERKVOOGD*, den *AARTS-BISSCHOP* van CANTERBURY, wat eene schoone Wyse de ENGELSCHER KERKE hout in 't BEKEEREN der HEYDENEN in vreemde Gewesten, en wat goeden Voortgang de *MAATSCHAPPYE*, door wylen den Grootmagtigen Koning *William den III* gestigt, maakt. Ik las, en herlas die Voortreffelyke Leerreden ten dien Eynde Jaarlyks in hunne Byeenkomste gedaan, en vond dezelve zo wel overeenkomstig met myne Gevoelens, dat ik my langer niet konde onthouden, om dezelve over te zetten, en te maaken datze aan de KERKE van NEERLAND gezonden, en voorgedraagen mogten worden.*

Hiertoe wiste ik geenen bekwaameren Weg, als zelfs, hoewel myne Bezigheden en Kostwinnige my dat niet altewel toe liet, te gaan en te zoeken, hoe ik daartoe de bequaamste Gelegenheid zoude vinden.

Ik hebbe eyndelyk, naa zeer veele Moeyte gedaan te hebben, die Gelegenheyd gevonden; en neeme derhalven de Vryheid, die my; zo ik hoop, van Uw Hoog-Eerwaardens, als een Broeder en Leeraar in die

buyten Gewesten aangestelt, *en in die Vryheid, die my wegens myn Amt, als Predikant van SURINAME toe komt*, en door de E. CLASSIS van AMSTELDAM *gelaaten is*; zal vergunt worden, om niet gansch ootmoedige Schreden te naderen, en voor Uw Hoog-Eerwaardens te leggen, drie van die Voortreffelyke LEERREDEN enz. Op het TITELBLAD genoemd.

Ik hebbe 't hooge geluk gehad om met Syne Genade, den *Aarts-Bisschop* van CANTERBURY, hoewel kort, over dit Stuk te spreken: Maar de *Bisschop* van OXFORD, die myn sonderbaar *Patroon* is, heeft my eerst de Leerreden van den *Bisschop* van ST. DAVIDS, nu DURHAM, gegeven: om dat daar agter een bysonder Uittrekzel is van den Voortgang, van de zeer voortreffelyke Poogingen der Societeit, maar nadehand, ook de Zyne, op myn sonderbaar Versoek, om dezelve over te Zetten, en als een Voorbeeld van de Schoone *Ordre* die de Kerke van ENGELAND daarin houd, en het goed *Gevolg* datzy daar van ziet, aan de Kerk van NEDERLAND te vertoonen, om 't zelve in hunne VOLKPLANTINGEN naa te volgen.

Heeft het nu GOD door zyne Wysheid behaagt, zo veelerley Soorten van Godsdiensten en Regerings-Formen in de Wereld toe te laten, en die tot zekere Eyndens te bestuuren, het is onse Plicht, dat wy den ONSEN, dien wy aanmerken voor den zuiversten en besten, niet alleen t' Huys, tegen alle groove Dwaalingen en Ketteryen, manlyk verweeren, verdedigen, beschutten en beschermen, maar ook naar buyten, zo veel mogelyk is, hoe langs hoe meer verspreiden en uitbreiden, om de Grenspaalen van 't Koningryke der Hemelen, meer en meer uit te zetten; waar ons daartoe bekwaame Gelegenheid gegeven word. De Verpligtinge die daartoe op onse Scheuderen gelegd zyn, zullen immers van niemand uwer Hoog-Eerwaardens ontkend worden, zo als die nader en klader in deese drie LEERREDEN voorgedraagen worden.

Nu kan 'er immers geene bekwaamer Gelegenheid gebooren worden voor ons, als in zulke Landen, daar wy als met des Heeren Hand ingeleyt zyn, ende eene zeer groote Meenigte wegens Onkunde, zeer arm en weerloos Volk, in een van allerley Goederen Ryk en overvloeyende Land vinden. Een Volk dat tot alles bekwaam is, waartoe wy hun maar Aanleydinge en Onderwys geven.

Ik merkke het onder alle myne Byzonderheden mede als een van de

allerbyzonderste aan, dat ik juist nu in deesen netten Tyd, met deese LEERREDEN uit ENGELAND ben overgekomen, zonder dat ik daar van een eenig Woord wiste, als te BREMEN uit de *Courant* las, dat zyn Wel-Edele Gestrenge de Heer J.J. MAURICIUS uit SURINAME, door valsche Beschuldiging bekladt, op ontboden zynde, zo dapper en Manlyk zyne Verantwoordinge gedaan hadde. Het is zeer aanmerkelyk, dat Myn Oom JACOB BLANCHETESTE, (en door Sich zelfs, en door HENR. BLANCHETESTE, in zyn Leven Predikant in de Walsche Gemeente t' AMSTELDAM, mynes Overgrootvaders Broeder, wiens Naam zelfs in de Kerkelyke Geschiedenissen van ARTOIS met Lov vermeld staat,) een byzonder goed Vriend van den VADER van zyn Wel-Edele Gestrenge geweest is, wanneer zyn E. van AKEN, uit het Pausdom uitgegaan, naar AMSTELDAM, aan hem van verscheydene Vrienden uit AKEN, en MASTRICHT *gerecommendeert* zynde, kwam, en daar deesen zynen Zoone gebooren, met Grondbeginzelen van Deugd en Godvrugt wel onderleyd, met een byzonder ONDERREGT VAN EEN VADER AAN ZYNEN ZOON, naar de ACADEMIE gezonden, daar zyn Wel-Edele Proeven gegeven heeft van die Deugden, die in Hem zyn, waardoor 't zyn Wel-Ed., ook niet heeft gemist, om door zyne goede Bekwaamheden, getrouwen Dienst te kunnen doen in Steden en COLONIENS, aan, in, en van, 't Land.

Ik zoude hier een zeer Ruym Veld hebben, om breed uit te weiden in den Welverdienden Lov, zo wel van den Vader, als Zoon, wilde ik my bedienen van 't gene Myn Zaalige Oom; een zeer geloov waardig Man, Koopman in AMSTELDAM, Ouderling en *Regent* van 't Walsche Weeshuys; my zeer dikwils daar van verhaalt heeft, en zyn WEL-EDELE GESTR. erkend in eenen zyner Brieven aan my, *dat deese genoemde Oom, een seer goedt Vriend van zynen Vader saaliger geweest is; zo ik niet moest hier den Loop myner Penne stuyten: om dat ik weet, dat zyn WEL-ED. GESTRENGE, nergens minder op gestelt is, als om zynen Lov uit te trompetten. De doorwrogte Poëtische Stukjens, die zyn WEL-EDELE GESTRENGE in 't Licht heeft gegeven, toonen wat doorknede Harssenen en zeer Fynen Geest dat Hy heeft, en zyne door den Druk gemeen gemaakte Stukken, hebben zyne Onschuld en het Ongelyk dat men zyn WEL-ED. heeft tragten aan te doen, genoeg aan den Dag gegeven.*

Dit ondertusschen kan ik niet voorby, dit moet ik zeggen; dat 't my klaar blykt, uit het Bericht dat zyn WEL-EDELE GESTRENGE gegeven heeft, op de A. MEMOIRE van de E. CLASSIS van AMSTELDAM, aan de EDELE AGTB. HH. van de GEOCTROJ. SOCIETEIT van SURINAME, dat 't klaar is, dat zyn WEL-EDELE GESTR. voor 't WERK der BEKEERINGE is, terwyl zyn WEL-EDELE GESTR. daar zelfs, alreets in den Beginne zyner loflyke Regeering, Middelen toe voorgeslaagen heeft. Dus hadden de Heeren van de SOCIETEIT, en alle die gene, den welken iets aan den Welstand dier COLONIE gelegen is, deesen Man, daartoe moeten op nieuws verzoeken, en op allerley Wyse aanzetten, om doch wederom naa die COLONIE te gaan, en het Werk op dien Voet voort te zetten, Hem met meer en kragtiger Hulpmiddelen ondersteunende. Edoch dit niet geschied zynde, wat Hoedaanigheden en Bekwaamheden die Man ook heeft, die op zyn WEL-ED. GEST. Plaats gezonden is, zo durf ik egter, zonder het allerminste daaraan te kort te doen, regt uit zeggen; dat het niet wel te denkken is, dat Hy in de drie eerste Jaaren, die Kennisse van 't Land, en desselfs Inwoonders, naa haare verscheydene en verschillende Geboortens, kan krygen, die zyn WEL-EDELE GESTR. uit zyne Stukken, toont rontom te kennen. Dus moet ik vast stellen, dat de Heeren van die SOCIETEIT waarlyk niet wel begrypen, of van den een, of anderen, daarin kwaalyk onderrigt zynde, niet wel zien, dat deese COLONIE nooit in dien gewenschten Staat kan komen, daarze ligt in te brengen was, indien men den Godsdienst, op dien Voet daar invoerde, als de KERKE VAN ENGELAND doet, en ik agter deeze DRIE LEERREDEN meene klaar getoont te hebben, dat men ook in SURINAME, ende BERBICES, als zeer naa by malkanderen liggende, zoude kunnen doen. Dat kan nooit geschieden, zo lang *Moses* en *Aäron* niet als Broeders Saamen den Tabernakel des Heeren en bouwen en onderhouden. Deese van binnen den Dienst waarneemende, en die van buyten, als Heyrouwten, daar voor Waakende. Daar men zulks in zyne Leerreden niet voorstellen mag, zal men vergeefs het Werk beginnen.

Ik zoude Hoog- en Wel-Eer-waarde Mannen, Vaders, en Broeders, noch veele meer *Argumenten* weeten by te brengen, zo uit de Redenen, als uit Gods Woord, als 'er reets aangehaalt zyn, en in deese volgende

Blaaden aan U Hoog-Eerw. voorgesteld, te vinden zyn, indien ik niet veronderstelde, dat Uwe Hoog-Eerw. met my alle het Stuk eenig zynde, niet meer verlangden, als maar Hand- en Deur-openinge te mogen hebben.

Die zult Gy H.E. zeer gemakkelyk nu kunnen verwerven, indien Gy met DEN WEL-EDELE GESTR. Heer GOUVERNEUR MAURICIUS, en my, hun maar de Goud- en Silver-mynen weet aan te wysen, en den Sleutel om dezelve te openen in de Hand geeft, welke is geen ander Middel, als door den Vrede met de *Indianen* en de weggeloopene *Negers*, en daardoor dan kund verzekeren, dat De OOST- en WEST-INDISCHE MAATSCHAPPYEN, in alle die Jaaren, dat zy gebloeyt hebben, zo veel Voordeel aan de NEDERLANDEN niet hebben aangebragt, met allen haaren Koophandel, als in thien of twintig Jaaren Tyd zoude aangebragt worden met dit heylzaam WERK der BEKEERINGE; wanneer 't op een verstandige en voorzigtige Wyse aangelegt wierde.

Ik voor my, zegge noch eens, nu drie-en-vyftig Jaaren gepasseert zynde en zeer veele Saaken in de Wereld ondervonden hebbende, gelyk ik meermaalen gezegt hebbe, in 't beste van myne Jaaren, en in den Bloey van alle myne Zaaken, dat ik geen Amt in de Wereld zo *honorabel*, noch *profitabel*, kenne, en geen Gevaar zo groot, dat my zoude te rugh houden; om niet hierin mynen Dienst te willen smelten, zelfs onder de allerruwste Volkeren, en Wegloopers, mits ik alleen zo lang Tyd hadde, om hunne Spraake te leeren, en dus met Hunluyden te kunnen spreken, en Hulp, om 't Werk, naa NEERLANDS-KERKWETTEN, te mogen voortzetten, zelfs zonder *Tractement*, als ik maar *Dekzel en Voedzel* hebbe, ben ik te vreden.

Mag ik dan Hoog-Eerwaarde Mannen dit Werk noch eens op 't Harte van U allen binden, en Uwe Wel-Eerwaardens maar alleen met die weinig Woorden van uwen Post erinneren, welke CHRISTUS tot zyne Discipelen zegt, wanneer Hy de Laster-Taal der *Phariseen* bestraft, ende de hooggrootheid hunner Zonde aangetoont hadde, en daarin derzelve onvergeeslykheid verweert, zegt Hy tusschen beyden: MATTH. XII. 30. *Wie met my niet is, die is tegen my: en wie met my niet vergadert, die verstrooit.*

IK HEBBE 'T GEZEGT.

JOH. WILHELM KALS.

Wanneer ik alles in Ordre had, om 't naa Leuwaarden te zenden, vind ik, zonder dat ik weet, hoeze op myne Tafel, en dat boven op myne Boeken, komt, liggen, de Leerreden van Professor RAAB, over MATTH VII. 21. *Waar en Valsch Christendom*, gedaan op Paaschdag te *Cleve*, agter Middags 1714. en gedrukt in 't zelve Jaar te Duisburg waarin zyn Hoog-E. mer Reden vraagt: op bl. 60.

'Wat hebben wy voor Regt in den West-Indigen de Slaaven op te vangen, of zulke van andere gevangen, te kopen, en den Spanjaarden wederom te verkoopen, van welken, als ook van den onsen, in den Colonien die arme Menschen, op eene onmenslyke Wyse aangehouden werden, en by haar wegloopen, met de allergrouwzaamste Doodsstraffe van haar leven berooft.

A. memorie van 't classis van Amsterdam, *in dato den 3 November 1751.* aan de societeit van Suriname overgegeeven. Mitsgaders berigt van den Gouverneur Mauricius, met de bylagen daar toe ralatif op dezelve Memorie, *in dato 30 November 1750.*

N°. 1.

**Memorie van wegens het Eerw. *Classis van Amsterdam*,
overgegeeven aan de Societeit van Surinamen, den 3 November
1751.**

Edele Achtbaare Heeren,

DE E. Classis van Amsterdam altoos opmerkende om haar Oog over de buitenlandsche Kerken te laten gaan, en voor zoo veel van haar afhangt zorge te draagen voor het geene tot haar Vreede, en verdere Opbouw dient, heeft ons gelast aan U Ed. Agtb. voor te draagen.

Aan de eene zyde, dat zy met genoeg en uit het XXVII. Articul van d'*Acta* der laatst gehouden *Conventus Deputatorum* in Suriname gezien heeft, dat haar Project en andere Stucken raackende het onderwys der Negers geleszen zyn, en alle de Leeden den voortgang van dat Godvrugtig Werk wensteden; dat de *Conventus* ook hadde besloten, om deeze saake door middel van hun Ed. Mog. de Heeren Commissarissen van syne Doorluchtigste Hoogheid aan Hoogstdezelve te doen overgeeven, werdende teffens in het zelve Articul verklaart. 'Dat het seer nuttig zoude zyn, zoo 'er op de kosten van het Land,^{a)} een Schoolmeester mogte werden aangesteld voor de swarte Kinderen, welke hun Meesters ter Schoole willen zenden, en dan dat vervolgens in de publicque Gereformeerde Schoolen geen Negers of Mulatten geadmitteert wierden.

De E. Classis verbeeld sig, dat zoo ooit, onder de genaadige medewerkinge van Gods Heylige Geest, het Licht des Euangeliums, onder deeze blinde Heydenen, zoude kunnen doorstralen, dat waarlyk een weg zoude zyn, om eerst,

- a) *Een School-Meester.* Wat doch zal zo een Man in zo eene veruitgestrekte COLONIE uitvoeren? Wat toch voor een goed Gevolg kan daarvan verwacht worden? Waar zal die School aangelegt, en met wat Wetten en Voorregten gestaafd worden? Hier zullen de *Negers* en *Mulatten* van de Blankken afgezonderd werden. CARL DE GROOTE begreep het anders, wanneer Hy zag dat de Meesters, de Edelluyden van de Burger Kinderen in de School afgezonderd hadden. Zeyde Hy; *dat op hunne Geboorte agt zoude gegeven worden, wanneer zy hoven anderen in Deugden uitmunteden; maar dat zo niet zynde; zoude Hy de Burger Kinderen boven hun verheffen in Eer-Amten.* Ik Stelle nu dat deese *Negers*, &c. als geboorne Dienstknegten, volgens het Burger-Regt, moeten van de Vryen afgezonderd worden, om hunne Eerbied diezy aan de EREGENAAMEN hunner MEESTEREN schuldig zyn, vroeg te leeren, terwyl deese eens hunne MEESTERS staan te worden, zo zal 't dan zeker, beter zyn, dat deese School veraf op eene byzondere Plaats anegelegt werde, dat de eene van den anderen niet gezien, niet gehoord, en alzo niet bedorven en besmet kan worden. Ja die SCHOOL daarbuyten moet in eene SEMINARIUM verandert worden.

b) de Kinderen der Negers de beginzelen der Christelyke Godsdienst in te prenten, en daar door haar vervolgens bequaam te maaken op die gronden voor te gaan, en met 'er tyd haar geheel en al tot het Christendom over te brengen; en alzoo, door deeze nieuw bekeerde, weder andere van haar Landgenooten, die in 't Heydendom aldaar, onder het Jock des Satans nog gedrukt gaan, tot de waare kennisse van Christus en syn Godsdienst over te haalen.

Wy zyn dierhalven gelast U Ed. Agtb. te verzoeken dat, gelyk U Ed. Agtb. altoos gereed zyn, om den goeden yver van 't E. Classis, en verdere Dienstknegten, in des Heeren Wyngaard, tot den opbouw van Gods Kerk en uitbreidinge van Christi Koninkryk, met kracht te ondersteunen, U Ed. Agtb. ook thans haar hulpe, tot bereiking van zoo heilzaam oogmerk, aan 't E. Classis, en *Conventus* niet willen ontzeggen, maar, ter plaatze daar U Ed. Agtb. van nut zouden oordeelen, te willen medewerken, dat dit voorstel tot een goed eynde mooge werden gebragt.

Wy neemen teffens de vryheid U Ed. Agtb. op dit onderwerp voor te dragen, dat wy vermeenen, nu en dan, wel verstaan te hebben, dat, onder U Ed. Agtb.

berustende is een ^{c)} zeeke somme gelds, als een Godvrugtig legaat, aan U Ed. Agtb. gemaakt, omme te werden besteed tot bekeeringe der swarte Slaaven in Suriname, en mitsdien in bedenken te geeyen of U Ed. Agtb. niet zouden oordeelen, dat het inkomen dier somma, voor zoo verre dezelve zoude kunnen strecken, ook tot bereiking van dit zoo heylzaam oogmerk zoude kunnen werden uitgekeert aan zodanige Meester en zulks, ^{d)} op zodanige voet, als U Ed. Agtb. na haar hooge wysheid, zouden oordeelen, daar meede, meest overeenkomstig te zyn.

Aan de andere zyde, Ed. Agtb. Heeren, zyn wy gelast U Ed. Agtb. met alle ernst voor te draagen, ^{e)} hoe naar het in Suriname gelegen is, met de Predikanten en Predikdien.t! hoe verre de staat der Godsdienst aldaar vervallen is, en op boe laage pryzen dezelve, God betert, in Suriname gekomen is, aan wat

- b) *De Kinderen der Negers.* Deesen Voorslag hebbe ik aan de E. CLASSIS gedaan by myne Opzendinge, en Schriftelyk, myne Aanmerkinge overgegeven, aan den Wel-Ed. Groot-agtb. Heer EQIDIUS van den BEMEDEN, doen PRAESIDENT van de E.A.H. van de SOCIETEIT, op dien Voet als hier agter in ons tweede Deel volgen zal. Hadde men doen een Begin daarvan gemaakt, o! hoe verre zoude men reets gevordert zyn.
- c) *Sekere Somme Gelds.* Van deese Somme Gelds, en den Weg hoe 't tot een Legaat tot dit heylzaam Eynde is gemaakt, hebbe ik lang geweten, en ik ben verzekert, dat 'er zeer veele gevolgt zouden zyn, en noch volgen zullen, wannermen maar een Begin gemaakt hadde; om een goed en wettig gebruik daarvan te maaken.
- d) *Op zodanigen voet als &c.* Was daartoe nu eene Societeit aangesteld in de Kerke, men zoude dan niet noodig hebben dit op zodanigen Voet by den Politiquen te zoeken.
- e) *Hoe naar &c.* Is dit niet 't gene ik voerspelt hebbe? Zo gaat het wanneer men 't onkruid meent boven af te snyden, en laat de Wortel staan. Dat komt daarvan wanneer men te slap in zyn Werk is. Hadden zy, op onse, myne en Ds. LE LIEGE, wederom zendinge gedrongen en gene anderen in de Plaats gezonden, zy hadden alsdan zo veel Gelegenheid tot Bespottinge van Predikanten niet gegeven.

zielroerende, hartgrievende en heyllooze schendinge van Gods Naam! aan wat dartele spotternyen, door een baldadige Jood en andere goddeloose Naam-christenen gepleegt, en die tot heden, voor zoo verre ons bekend is, gants straffeloos zyn gelaaten, Gods Kerke en de bedienaars synes Heyligen Woords aldaar zyn blood gesteld.

Het geval waar op wy zien is dat, het geen door den Jood *de Barrios*, de Zoon van *Isaac Carilho*, opgehist, en aangezet door de Naamschristen *Leonard van der Beets*, behuud Zoon van den Secretaris *Scherping*, publicq in Gods Huis, onder de Prediking van Do. *Vieyra*, is gepleegt. Een geval Ed Agtb. Heeren; dat wy niet twyffelen of zal door den Raad Fiscaal in der tyd, of door den Heer Gouverneur ter kennisse van U Ed. Agtb. zyn gebragt, en met welkers ontvouwing wy dierhalven het geduld van U Ed. Agtb. niet zullen verveelen of uitreken; biddende eeniglyk, dat U Ed. Agtb. na haar gewoone wysheid en Godsvrugt; als Lief hebbers en Voorstanders van Gods Kerke, daar op zodanige agt gelieven te slaan, als het gewigt en ernst dezer ondaad, komt te vereysschen.

Het E. Classis heeft ook uit het 41 Articul van de hier vooren vermelte *Acta Conventus* gezien, dat die Vergaaderinge besloten had om, by het Hof te verzoeken, dat 'er voortaan geen Baalen, en Dansseryen mogte werden aangesteld ^{a)} op *Hoogtyden* en Nagtmaal weeken, tot ontstichting en ergernis van teedere gemoederen; het E. Classis besluit daar uit dat iets diergelyks, tot het doen van dit Verzoek, Aanleydinge heeft gegeven; Wy verzoeken dierhalven seer gediensig dat U Ed. Agtb. sig, op dat Stuk, gelieven te doen onderrigten, en vervolgens, door haar Gezag, daar omtrent, zodanige Bepaalingen te doen onderrigten, en vervolgens, door haar Gezag, daar omtrent, zodanige Bepaalingen te doen maaken, als dezelve na haare hooge Wysheid zullen oordeelen te behooren.

- a) *Op Hoogtyden*. Hoe! mag ik vraagen, wie heeft dit dan in SURINAME verboden? mag dat daar niet meer zyn? In mynen Tyd heb ik gezien, dat men des Nademiddags, wanneer men 's Morgens uit de Kerk van 't Avondmaal des Heeren gekomen was, in 't Voorhuys (zo als in SURINAME meest de Gewoonte is) aan verscheydene Tafeltjens ging zitten met de Kaart speelen, en s'Avonds eens helder op dansten. Dat was doen by alle *Fatzoenlyke* Luyden van dat Land GOUVERNEUR, RAADEN, en zelfs PREDIKANTEN in Trein en Gebruyk, en die Sich daartegen zettede, toonde dat Hy van eene slegte Opvoedinge was, onder eenvoudige Fymelaars, en Dweepers os Quaekers moest gesteld en getelt worden. Deese goede Ordre moeten zy dan ook aan den godvrugtigen Heer GOUVERNEUR MAURICIUS toeschryven: maar daarom zal die Man ook niet gedeugt hebben. Dit zal by hun ook het CHARACTER zyn geweest, datzy Hem aangewreven, dat Hy van den eersten Rang niet was, namelyk van die Luyden die in hunner Jeugd meer in Herbergen, Kroegen, en Bordelen verkeerden, daar de Viole gaat, als in de Kerk. Ik ben tegen eene gemaatigde Vrolykheid niet, maar alles heeft zynen Tyd. Om nu niets te zeggen, van de Eere, waarmede de Nieu-aangekomene Dankmeester, in mynen tyd, om ons daardoor, was 't mogelyk geweest, te plaagen, aangedaan wierde.

Wy zouden het hier by kunnen laten Ed. Agtb. Heeren! indien de Predikanten thans in Suriname in dienst zynde, op een deerniswaardige wyze in de schoot van de E Classis niet hadden overgebracht haare bittere Klagten en Ziels-zuchtingen over de hoon en spyt, die hun dagelyks werd aangedaan, ter saacke sy in de twisten en krakeelen, zedert eenige tyd aldaar tusschen de Politicque in swang gegaan hebbende, geen deel hadden willen neemen; maar sig alleen, als dienstknechten des Heeren, hadden besig gehouden met het Werk haar op gelegd, en tot haar beroep behoorende; dat deze smaad en hoon haar te harder viel, om dat die niet alleen quam van de kant dier geene, die thans, door de veranderinge der Regeeringe aldaar, in eere en waardigheid waaren gesteld, maar zelfs van zoo een, die wel eer met haar, onder deselve baniere, gestreedden hadde; wy meenen DS. DU VOISIN.

D'onlusten door hem in Kerkenraade en *Conventus* aangeregt, de Veragtinge van de Magten, waar aan hy onderworpen was, zyn U Ed: Agtb: te overbekent, dan dat wy die hier zouden ophaalen en weder aan den dag leggen, Ds *de Ronde*, van wiens Talent in Leer en Leven de Colonie wel voldaan was, dog tegens de spitsvinnigheden van DS. DU VOISIN, zoo 't schynt, niet op kon, heeft, schoon onder een ander voorgeven, de Colonie reeds verlaten, en sig na de Engelsche Colonien begeeven, alwaar hy een aansienlyk beroep gekregen heeft; die plaatse moet weder vervult worden, en U Ed: Agtb: hebben reeds de goedheid gehad ons te versoeken na een bequaam subject om te sien.

Dog Ed. Agtb. Heeren, 't zy ons geoorlooft, volgens Berigten by de E. Classis ingekoomen, vry uit te spreken; zoo lange deese DS. DU VOISIN in de Colonie blyft, en door zyn onrustig humeur, aangeset door de heerschezugtigheid van zyn Vrouw, zynde een dogter en Wed. van een Predikant en van twee Gouverneurs, Gods Kercke aldaar blyft beroeren, vreesen wy, dat geen rust nog vrede in Gods Kerck te vinden zal zyn, maar U Ed. Agtb en ons telkens nieuwe Stoffe verschaft werden, om na nieuwe Subjecten tot den Predikdienst aldaar, om te zien.

Want waarom zouden wy voor U Ed: Agtb: verbergen, dat de ^{a)} *Conventus* aldaar bitter en zielroerende aan de *Classis* klaagt over de vervalle staat der Godsdienst aldaar! dat het Woord des Heeren werd bespot, haare persoonen smaadlyk veragt, en alle oneer aangedaan! en als 'er over geklaagt werd, de boosheid nog werd ondersteund, en de klagers, schoon sy niets anders dan de bevordering van Gods eer beoogen, beschaamd moeten staan ten doel der allervinnigste spotteryen van diergelyke reukeloose menschen; dat de Predikanten daarom haar dienst aldaar waarlyk seer sugtende moeten waarneemen, en bedugt

a) *Conventus*. Daar zyn 'er onder geweest, welke dat wel dubbel verdient hebben, om datzy in voorgige Tyden met hunne eigene Broeders gespot hebben. Want G O D doch doorgaans Sonde met Sonde straft.

zyn, ten zy 'er in werde voorsien, dat het van quaad tot erger zal gaan; Jaa Ed. Agtb. Heeren! eenige dier Predikanten in 't byzonder aan Ons, daarom ook ootmoedig en nadrukelyk versoeken van het Classis, in Voorraad, hun Ontslag als Predikanten te mogen erlangen; op dat zy, om haar eigen Woorden te gebruyken, als 't hun daar te heet mogte werden, niet genootsaakt moogen zyn om daar over te schryven, en antwoord in te wagten; belovende egter van dat te verkrygene Ontslag geen gebruyk te zullen maaken, dan in de hoogste nood; en niet; dan gedwongen zynde door versmadingen en verdrukkingen, van hunne post te zullen gaan.

Siet hier nu, Ed. Agtb. Heeren, onze verlegenheyd; verleent het *Classis* aan deese Predikanten haar ontslag; Gods huysen word ledig gelaten van Dienstknechten, de Gelovigen van 't gehoor van Gods Woord beroofd, en het Ongeloof, en de Dartelheid wint meer veld; ook waar zullen Godvreesende Subjecten gevonden werden, die zig zullen willen laten gebruyken in een plaatse daar haar dienst, haar persoonen, en dus de Meester, die zy dienen, bespot, versmaad en veracht werd.

De Classis heeft dus, voor als nog, in het Versoek dier Predikanten, om haar Ontslag, niet kunnen toestemmen, maar, altoorens tot dat uytterste te komen, nodig geoordeelt sig te wenden tot U Ed. Agtb., en te sien of naast GOD, by U Ed. Agtb., of door U Ed. Agtb. by de hooge Magten deezer Landen geen hulp voor dit aangroeyend Quaad te vinden zy, en ordere kunnen werden gesteld, dat, als by Voorraad, ten allerscherpste tegens zoodanige en soort gelyke Kerkschenders en Veragters van Gods Woord en zyne Dienstknechten wierd geprocedeert, en de Regeeringe aldaar op 't nadrukelykste bevoelen, de publicque Godsdienst en de Predikanten in haar Character aldaar voor te staan, en DS. DU VOISIN, als syn Ontslag feytelyk genoomen hebbende, te verbieden sig aldaar met eenige Kerkelyke Saaken direct of indirect meer te bemoeijen, en vooral sig van den Predikstoel en Dienst te onthouden, ten eynde alle verdere Ergernisse werde geweert, en dit Middelen mogten zyn om de Rust en Vreede in de Kerke aldaar in 't gemeen, en tusschen de Ledemaaten afzonderlyk te herstellen; of wel, dat U Ed. Agtb. tot Afweeringe van verdere onheylen in de Kerke aldaar, zoodanige andere Middelen gelieven te beraamen en in 't Werk te stellen, die tot dit heylsaam Oogmerk zouden kunnen dienstig werden geagt.

Wy bidden dat de Vader aller Lichten U Ed. Agtb. wil bestraalen met de Geest syner Genade, Wysheid en Kloekmoedigheid, om dit werk, ter Herstellinge van den vervallen Godsdienst, en van de Rust en Vreede in de Kerke aldaar, met alle Ernst, dit stuk waardig, ter Uytvoer te brengen; en hy storte wyders uyt, over U Ed. Agtb. Directie, Persoonen en Familien, syne dierbaarste Zegeningen. Wy zyn,

Edele Agtbaare Heeren!

Uwer Edele Agtbaarhedens

Amsterdam, den 3 November 1751.

Bereidwillige Dienaaren,

(was geteekent)

JOHANNES vander VORM,

Praef. der Gedeputeerden.

JACOBUS TYKEN,

Depp. Scriba.

N°. 2.

Bericht van den Gouverneur *Mauricius* aan d' Ed. Societeit van Suriname, in dato 30 November 1751. op de Memorie door d'Eerw. *Classis* van Amsterdam, den 3 dito overgegeven.

EDELE GROOT ACHTBAARE HEEREN,

Myn Heeren!

Ik heb met alle respect ontfangen U Ed. Gr. Achtbaare aanschryving om te dienen van berigt op de Memorie van weegen de Eerw. *Classis* van Amsterdam aan U Ed. Gr. Achtb. gepresenteert, behelzende verscheyde Articulen, op welke ik de Eer zal hebben my te Expliceeren na de order, in die Memorie gehouden.

Op het Eerste, raakende het onderwys der Negers in de Christelyke Religie, zoo is aan U Ed. Gr. Achtb. bekend, dat ik gedurende myn gantsche bestier en van deszelfs aldereerst begin af aan, de voortgang van dat Godvrugtig werk by alle gelegentheden met al myn vermogen heb getragt te favoriseeren; de Predikanten *Yver, Vieira, Klyn, de Ronde*, en de hier praesenten *Do de Liege* zullen kunnen getuygen, hoe dikwils ik met haar Eerw., inzonderheid de twee eerste, daar over gebesoigneert heb, om de Swarigheden (waar het mogelyk) te faciliteeren, gelyk ook van tyd tot tyd eenige Negers, schoon weynige, tot het Christen Geloof overgebracht zyn, en belydenis gedaan hebben, met veel lof en genoeg, waar onder specialyk de Gouverneurs Kock *Benjamin*, U Ed. Gr. Achtb. toebehoorende; dog uyt de klagte van eenige der gemelde Heeren Predikanten zullen U Ed. Gr. Achtb. begrypen, dat de meeste Meesters doorgaans aan haar Slaaven een quaad Exempel geven, dat dus, (zoo als ik eens in het eerste begin aan een voornaam Heer der Ed. Societeit geschreven heb) de bekeering der zoogenoemde Christenen in de Colonie diende voor af te gaan, eer men van de bekeering der Heydenen iets hoopen kan.

Ik moet 'er byvoegen met leetweezen, dat de meeste Planters verre van dat Godvrugtig werk te willen faciliteeren, het zelve dwarsboomen, en zelfs volgens haar *Principien* en *Systeme* absoluut oordeelen, dat het schadelyk voor de Colonie zoude zyn. Een klaare proef hier van hebben U Ed. Gr. Achtb. gezien in

de Hof Notulen sub A., waar uyt blykt, dat ik kort na myn aankomst een Propositie in het Hof heb gedaan, om maar een kleyn begin te maaken met de Vraagjes van *Borstius* en andere beginselen van het Geloove te vertaalen in het Neger-Engels; welke vertaling door myn Zoon gemaakt, dus reeds gereed was, dog uyt het Antwoord van den Raad tan men oordeelen van de Generaale Sentimenten van het algemeen. Ik ben en blyve aldus voor als nog van begrip, dat het opregten van een School voor Neger-Kinderen voor eerst veel swarigheden zal ontmoeten, vooral geconsidereert de groote uytgestrektheid van de Colonie, dog dat men by provisie met het eenvoudig middel, in de gemelde Notulen door my voorgelagen, een proef zou kunnen neemen.

Op het Tweede, raakende zeeker Godvrugtig Legaat, kan ik niets adviseeren, dan dat men, desselfs Existentie onderstellende, het inkomen voor eerst zou kunnen employeeren ter belooning der Predikanten die van Tyd tot Tyd in de Huysen en op de Plantagien zouden gaan examineeren, of het gemelde provisioneel middel gepractiseerd wierd.

Op het Derde, namentlyk het opentlyke Verval, Versuym, en Bespottig van Godsdienst, is het my leet de klagten van de Predikanten te moeten appuieeren; dog 't is aan U Ed. Gr. Achtb. te gelyk bekend, dat ik nooyt versuymt heb daar van op zyn tyd kennis te geven, en alle de vermogens van myn Ampt daar tegens aan te wenden, en om zulks *rerum testimoniis* aan te toonen, refereer ik my tot de Bylaagen sub B. &c. welke ik verzoeke, dat tot myn decharge aan de Eerwaarde Classis mogen gecommuniceert worden. Men zal daar uyt zien, dat nog ik, nog de provisioneel Raad Fiscaal de Vries niets versuymt hebben om de gepleegde Kerkschendery te vindiceeren; dog te gelyk zal men uyt B. 13° zien, hoe zelfs een Vrouw, die getrouwt is geweest met drie Gouverneurs, en nu een tweede Predikant, en zelfs Do. Du Voisin (*c'est rout dire*) tot haar vyfde Man heeft, een Vrouw, die de uiterste deftigheid, ja devotie affecteert, en sig ook geërigeert heest tot het hoofd der Cabale, verre van deeze vindicatie te ondersteunen, ter contrarie de Justitie met een plumpe falsiteit heeft getragt te eludeeren en te bespotten; Ik moet 'er zelfs byvoegen, dat de persecutie van deese en andere Lands Scandalen de *Causa proxima* is geweest, die de Cabale, waarin Carilho en Scherping met de zyne een groot gewigt maaken, aangezet heeft om den *Coup* tegen my en de provisionele Raad Fiscaal de Vries te verhaasten, juist op het tydstip, wanneer gemelde Fiscaal besig was met de procedures voort te zetten zoo over deeze Kerkschenderye, als over gemelde falsiteit, en N.B. den eygen nademiddag, wanneer de provisioneel Fiscaal my als Praesident 's morgens had overgegeeven de Memorie sub D. behoorende tot de merkwaardige perquisitie over twee onegte Kinderen, en in welk perquisitie in 't prospect was gebragt seekere Dame, die zeer naa is geparenteert aan Pichot en Cellier, de hoofden der Cabale, zoo als dit alles breder gezien kan worden uit de Bylagen

sub E. Een saak nogtans, die na Goddelyke en wereldlyke gronden van order de uitterste attentie verdient, dewyl deese twee kinderen, zynde een jongetje en een Meysje, seer gevallig zig te Amsterdam feer na by malkanderen bevinden, en zelfs malkanderen zomtyds zien. Indien het dus waar is, dat sy Susje en Broertje zyn, (gelyk alle presumptien daar heen loopen) zou dit by aangroei van Jaaren een gruwelyk misverstand kunnen geeven, waar aan men niet dan met schrik gedenken kan: en men oordeelde dus, of het niet hoognodig en pligtelyk is, dat de staat deeser Kinderen onderzocht word. Egter zal men uit de Stukken zien, hoe godloos en bespottelyk de navorsing der Regeering in deese saak geëludeert is geworden, en zelfs hoe gevaarlyk het is in Suriname een ampt van Justitie waar te némen na Eed en pligt.

Omtrent het vierde Poinct, raakende het geeven van Bals in Nagtmaals weeken, refereer ik my tot het Relas, reeds geallegeerd sub B. 1, 2, 3, 4, en 5 vaar in men ziet de Historie van een Bal, gegeeven met Trompetten en bespottelyke Instrumenten, en verzeld met allerley onbesuistheden in den nagt voor het H. Avondmaal, allernaast het Gouvernement, en men ziet te gelyk, dat wanneer ik op verzoek van den Predikant daar in amptshalven heb willen ordre stellen, ik vuilaardig bespot, en van Jongens uitgejouwd ben geweest. Dewyl dit was voorgevallen in den Tyd, wanneer wy de aankomst der Heeren Commissarissen alle dagen te gemoet zagen, heb ik my vergenoegt met haar Ed. Mog. daar van kennis te geeven en de vindicatie daar van aan haar Ed. Mog. te desereeren.

Op het vyfde, raakende de vervolging der Nederduitsche Predikanten, om dat zy niet mede als DU VOISIN hebben willen deel neemen in de Rebellie tegen de wettige Regeering, moet ik tot elucidatie nog by voegen, dat de groots haat der Cabale tegen de Heeren, *Yver* en *Vieira*, voornaamentlyk verwekt is door 't volgende.

Zoo ras de tyding in Suriname quam, dat eenige Ingezetenen sig hadden laten induceeren om een Procuratie op *du Plessiste* teekenen tegen de Gouverneur en Regeering, maakten verscheyden voornaame Ingezetenen een contra Teeckening, hier nevens gaande sub F., waar in ook gevonden zullen worden de Naamen van *Emanuel Vieira* en *Pierre Yver*, dog dewyl ik altyd geoordeelt heb, dat diergelyke onderteekeningen by turbe gevaarlyk zyn, heb ik gemeend, dat welmeenende geen quade Exempelen behoorden te volgen. Ik heb dus zelfs den voortgang daar van gestuit, en het Papier onder my gehouden, ook heb ik gemeend dat het zoo reeds over genoeg was om de feditieuze teekening voor *du Plessis* (die geen meer getal van Teeckenaars dan deese heeft) te contra balanceeren, voor al, wanneer men considereert, hoe Godloos veele Teeckenaars van *du Plessis*, misleid zyn geweest, en wat sinistre middelen men tot werving van dezelve heeft aangewend, (zie myn Memorie by de eerste Depeche No. 3. en 6.)

zoo 't ook op 't getal aanquam, kon ik de gansche Joodse Natie, die een derdendeel der Ingezetenen maakt, daar by voegen, except alleen de Aanhangers van *Carilho*. Doch ik reekende in het geheel geen teekening van Particulieren noodig te hebben, dewyl ik immers voor my had de bekende solemneele betuigingen van de Hoven van Policie en Justitie, het Collegie van Commissarissen, en N.B. het gantsche Corps van Burger Officieren, en vervolgens van alle, die in een publicque saak behooren Stem in het Capittel te hebben. Onderwyl heeft egter de Cabale (schoon deeze teekening nooit geparousseert heeft) de wrok behouden tegen de Teekenaars, en speciaal tegen de gemelde twee Predikanten, als welker *Credit si testimonia pondereniur, non numereniur*, de gantsche waagschaal behoort over te aalen, gelyk ook uit het geen ik zoo aanstonds verhaalen zal, gezien kan worden, dat de Cabale het voor of tegen van een Predikant zeer hoog reekent.

Ik val dus natuurlyk op het vyfde Poinct, raakende Do. *de Ronde*, op wiens subject ik alleen behoef te Produceeren syn eygen verklaring sub G. welke met een Penceelstreek de gantsche handelwys der Cabalisten afschildert, naamentlyk hoe sy eerst eerlyke Liederen, zelfs Predikanten tragten om te koopen, en als zy daar in niet slagen konden, dezelve onversoenbaar vervolgen.

Op het sesde, raakende Do. DU VOISIN, behoef ik niets te berigten, dewyl het Eerw. *Classis* aan de eene zyde deszelfs tomeloze wederspanningheid zoo tegen Kerkelyke als Wereldlyke Overigheid, en aan de andere zyde de verwonderens-waardige lankmoedigheid, die de Regeering ten respecte van het Eerwaardig Character ten synen opsigte geoeffent heeft, zelf grondig weet en kent (zie de Bylaagen sub H.) hy is het zeekerlyk, die, schoon in syn hart en ziel overtuigd geweest zynde van myn *droicture* en eerlyke gevoelens, ter complaisance van een Ryke *Vetula beata* niet alleen syn Pen tegen de E. Societeit en my gescherpt heeft, maar zelfs sig niet geschaamt heeft met Bef en Mantel sig aan het hoofd te zetten van een seditieuse by-eenkomste, in het gezelschap van ryp en onryp, Christen en Jood, ja van besoignes en Conferentien, waar in die zelve bovengemelde *Barrios*, actueel in *Reatu* zynde over Kerk-schendery; als Schryver de pen voerde; voor het overige gebruikt hy de Preekstoel, niet zoo zeer om Gods Woord te verkondigen, als wel om syn sublime politicque meditatie te debiteeren by forme van discoursen of professorale Lessen, zonder eenige Preekstyl, of gewoone order. Hy heeft dus reeds voorleeden Jaar een gantsche *cursus* gedaan van het *jus publicum* der Colonie, predikende successivelyk over het ampt van Gouverneur, van Magistraaten, van Regters, en zelfs over het Octroi en de quote van de Societeit. Ik zou dit breeder uithaalen, zoo ik niet vreesde gesuspecteerd te worden van partydigheid, dewyl hy my de *gaieté de coeur* heeft geattacqueert met een gantsche Foliant over de behandeling der Switsers, waar in ik N.B. aan haar Ed. Mog. heb aangetoond twee notoire godloose falsiteiten van de allerplompste

soort, en die naa alle regt en order niet alleen hem alle gehoor en ommevang fatzoenlyke Lieden behoorden onwaardig te maaken, zelfs naa rigeur van regten met de *poena falsi* te worden gestraft.

Ik verzoek excus, Edele Groot Agtb. Heeren zoo dit Berigt met de Bylagen opereuser is geworden dan ik gedagt had, dog ik heb zulks nodig geagt tot myn decharge, dewyl onkundige, hoorende, dat 'er een klagte was ingebracht, door een respectabel Corps over bespottinge van God en Religie, sig zoude kunnen verbeelden, dat de Klagten tegen my en over myn Bestier was, daar nu in tegendeel blykt, dat ik zelfs my Haat en Vervolging geattireerd heb, om dat ik op het subject der gemelde klagten myn pligt heb willen doen, het zoude my dus zeer aangenaam zyn, zoo deese Memorie van de Eerwaarde *Classis* en myn Berigt mogt worden publicq gemaakt, ten eynde de waarheid blyken mag.

Waar meede ik met alle onderdanigheid blyve

Edele Groot Achtbaare Heeren,

Amsterdam den 30 Novemb. 1751.

U Ed. Groot Achtb.

Zeer gehoorsaame en zeer getrouwe Dienaar (Was geteekent)

JJ. MAURICIUS.

N° 3.

Inventaris der Bylagen specteerende tot het Berigt van den Gouverneur *Mauricius* aan de Societeit van Suriname, in dato den 30 November 1751. op de Memorie door de Eerw. *Classis* van Amsterdam aan welgem. Societeit den 3 November 1751. overgegeeven.

A.

Extract uit de Notulen van den Hove van Policie, in dato 16 December 1744.
raakende *de bekeeringe der Heydenen.*

- B. 1. 1°. Extract uit het Gouvernements Journaal, in dato 12 April, 3 en 4 October 1750.
- B. 2. 1°. Extract Missive van den Gouverneur *Mauricius* aan de Ed. Societeit, in dato 6 October 1750 houdende, *syne bittere Klagten, hoe niet alleen alle respect voor God en Regeeringe, aldaar gebrooken is, maar hoe men opentlyk dezelve bespot en in 't aangesigt spuwt, ja de kleyne Kinderen en Slaaven leert om ze uit te jouwen.*
- B. 3. 1°. Relas van 't Bal der Weduwe *Brouwer*, den 3 October 1750.
- B. 4. 1°. Remarque op 't Relas van 't Bal der Weduwe *Brouwer*, den 3 October 1750.
- B. 5. 1°. Missive van den Predikant Yver aan den Gouverneur *Mauricius* in dato den 3 October 1750.
- B. 6. 1°. Relas van den Schout *Barent Casper*, wegens 't gepasseerde op den 3 October 1750.
- B. 7. 1°. Verklaaringe van den Lands-Passaat *Hop*, nopens het gepasseerde op den 3 October 1750.
- B. 8. 1°. Verklaaringe van den Canonier *Coenraad Nolmyer*, wegens het gepasseerde op den 3 October 1750.
- B. 9. 1°. Extracten uit het Gouvernements Journaal, in dato 15 en 16 November 1750. raakende de profanatie in de Kerk, door den Jood de *Barrios*, en *van der Beets*, Stiefzoon van de Secretaris *Scherping*.
- B. 10. 1°. Memorie van den Kerkenraad over het scandaal door de *Barrios*, en *van der Beets*, op den 15 November 1750. in de Kerke gepleegt.
- B. 11. 1°. Extracten uit het Gouvernements Journaal, in dato 18. 19. 23. 24. 25. 27. en 28. November 1750. en 9 January 1751. raakende *de Barrios* en *van der Beets*.
- B. 12. 1°. Memorie door den Gouverneur *Mauricius* aan de Ed. Mog. Heeren Commissarissen van Syne D.H. overgegeeven den 9 January 1751.

raakende de behandelingen der
Cabalisten met elkander en haar kunstige
fraudes tacendi.

B. 13. 1°.

Verklaaring van *Madam du Voisin*, den
20 December 1750. gepasseert ten
behoeve van *Leonard van der Beets*, en
waar van het origineel geschreeven is
met de eygen hand van *Leonard van der
Beets*.

- C. Extract uit de Notulen van den Hove van Policie, in dato 19 November 1750.
- D. 1. en 2. 1°. Memorie door den provisioneele Raad Fiscaal aan den Gouverneur *Mauricius* overgegeeven den 25 Maart 1751. raakende *zeeker verzonden Kind*, met de voorige Memorie van wylen den Fiscaal van *Baarle*, in date 20 Maart 1750.
- E. 1. 1°. Extract Notulen van den Hove, in dato 6 Juny 1748.
- E. 2. 1°. Interrogatorien van de Weduwe *Julien*, den 10 September 1750.
- E. 3. 1°. Ditto, van *Lucia Susanna Nawich*, in dato 10 September 1750.
- E. 4. 1°. Ditto, van de Heer *M.S. Pallack*, in dato 9 January 1751.
- E. 5. 1°. Ditto, van Mevrouw *Lemmers Danforth*, dato ut supra.
- F. Begonne teeckeninge van voornaame Ingezetenen in voordeel van den Gouverneur *Mauricius*.
- G. Verklaaringe van Do. *de Ronde*.
- H. Brief van 't Eerw. *Classis* van Amsterdam aan den Hove van Policie, dato 7 September 1750.

Ik oordeele gansch onnoodig, om eenige AANMERKINGE op den zeer Godvrugtigen BRIEV van den WEL-EDEL. GESTRENGEN HEER GOUVERNEUR *MAURICIUS*; als van zelfs in de Oogen van allen genoeg Schitterende, jaa zelfs het Harte van vroomme Christenen in een blaakend Vuur van Liefde ontstekende, te maaken: noch veel min om hier de Saaken, of Stukken, zelfs van deesen INVENTARIS volgen te laaten; om dat die in veelen zeer *alieen* van dit Werk zynde, hoewel zeer klaar den Aart der Ingezetenen van SURINAME te kennen gevende, ons te vet afleyden en te lang ophouden zouden. Zy zyn in druk gemeen, en daarom voor allen te Koop.

F.

Begonne teekening van voornaame Ingezetenen in voordeel van den Gouverneur *Mauricius*.

Requeste gedaan maaken en den Ed. Agtb. Hove van Policie en Crimineele Justitie overgelevert by ende van wegens den Ondergeschreevene en by deezen Ed. Agtb. Hove seer wel bekende Ingezetenen en Eygenaars van vaste en gestabileerde Goederen in deeze Colonie Suriname.

*Wel Edele Gestrenge Heer,
en
Edele Agtbaare Heeren.*

De ondergesz. neemen by deesen de vryheid (onder eerbiedige correctie) deesen Ed. Agtb. Hove voor te draagen, hoe dat dezelve niet zonder smertelyk leedweezen, en verzelt met een regtmatige en billyke indignatie, vernoomen hebben, dat verscheyde mede Ingezetenen deeser Colonie, die zig aanmatigen den naam van de voornaamste en welgegoedste Coloniers, schoon onder dezelve veele zyn die geen duim breed Lands in deese Colonie bezitten, en zelfs die alreeds uit de Colonie zyn vertrocken, en niets daar in agter gelaaten, hebben kunnen goedvinden om den Persoon van *Salomon Du Plessis*, eertyds Raad in deesen Ed. Agtb. Hove, dewelke zig thans in Holland bevind, op eene verborge en Clandestine wyze te qualificeeren, en op hem te passeeren een Instrument als een onderhandse Procuratie, omme zoo by haar Hoog Mog. de Heeren Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden onse hooge en wettige Souvereynen, als mede by de Ed. Agtb. Heeren van de Socleteit, onse Patroonen, te klagen over en van wegens de Regeeringe van syn Wel-Ed. Gestr. onsen Heer Gouverneur, en zulks op een onbepaalde wyze naar des Gequalificeerdens goetduncken en welbehaagen, als meede en wel voornamentlyk om alle sweevende geschillen, die 'er over verscheyde Articulen zyn voorgevallen, tusschen haar Ed. Groot Agtb. en dezen Ed. Agtb. Hove representeerende alle Coloniers en Ingezetenen, by wyze van Proceduuren tot hun Hoog Mog, over te brengen,

waar door in den Vaderlande valschelyk gedebiteerd werd, als of de gantsche Colonie te onvreede was over de Regeering van onsen Heer Gouverneur, en grootelyks te klagen hadde over de lasten en druckinge der Ed. Societeit; zynde alles niet anders als een uitwerkinge van heerschzugtige Menschen, die de wettige Regeering willen Contramineeren; en dewyl de ondergesz. aan een zyde van goederhand is bekend geworden, dat hun Ed. Groot Agtb. onse Patronen haare patrocineerende genegenheid omtrent dit ons Land en deszelfs Ingezetenen goedgunstiglyk hebben doen blyken met aan syn Wel-Ed. Gestr. onsen Heer Gouverneur ordres en bevelen te geven, ten eynde met U Ed. Agtb. onse wettige Overigheid alle voorn. geschillen op de minnelykste en best doenlykste wyze af te doen, ingevolge voorige heylzaame vermaaningen van haar Hoog Mog. aan deesen Ed. Agtb. Hove gedaan, en waar uit niet dan veele rust en voordeel kunnen proslueeren, zoo voor de geheele Colonie als deszelfs Inwoonders; dat sy ondergesz. aan de andere zyde bedugt zynde, dat deesen Ed. Agtb. Hove reflectie slaande op de sinistre en gansch nadeelige demarches van bovengemelde onrustige meede-Ingezetenen niet mogelyk wederhouden werden om de hand te slaan aan dit zoo heylzaam Werk, om alles in der minne te vereffenen, waar door niet anders als swaare onheylen te verwagten staan, en zoo doende de gantsche Colonie haar regtmatige indignatie zoo van haare Hoog Mog. als van de Heeren van de Societeit, als Grond Heeren moet op den hals haalen, welke van de vreedelievende zoo wel als van de onrustige Ingezetenen zal moeten gedraagen worden, zoo neemen de ondergesz. de vrymoedigheid, (schoon sy wel weeten en gaarne willen bekennen dat het niet van het departement is van particuliere, sig met publicque Lands saaken te melleeren, en dat men die gerustelyk aan het wys bestier van deezen Ed. Agtb. Hove moet over laten, waarom sy ook niet kunden de bovengem. Clandestine demarches haarer meede-Ingezetenen te approbeeren, maar dezelve moeten veroordeelen, en dierhalven sig genoodzaakt vinden tot voorzorge van hun eygen belang, als mede om niet meedeplig ig door haar diep stilzwygen aan het gedrag hunner meede-Ingezetenen gehouden worden) nu op een ootmoedige en teffens ordentelyke, dog defensive, wyze Uw Ed. Gestr. en Ed. Agtb. Heeren te verzoeken en te smeeken, om tog geen Eguard op voorn. Procuratie te slaan, waar door de algemeene goede saaken zouden kunnen veragtert worden, maar in tegendeel om alle kragten aan te spannen, op dat die door de ons lang gewenste admodiatie eens gelukkig mogte ten eynde gebragt worden, ons niet verder inlaatende in de onbillyke en onregtmatige klagten van praetense ons meede-Burgeren regens fyn Wel Ed. Gestr. Heer Gouverneur gedaan, als zynde een hoon syn Wel-Ed. Gestr. in syn particulier aangedaan, en die syn Wel Ed. Gestr wel ligt door helder daglicht der klare waarheid zal kunnen dissipeeren, betuigende egter, dat zoo wel wy ondergesz. (gelyk meede twyfselen alle verdere stilzwygende Ingezetenen) geen de minste reeden van klagten

zouden weeten in te brengen, maar volkomen vergenoegt te zyn, over de aflesints billyke, wyze, sagte, en goede Regeering van syn Wel-Ed. Gestr., en dat wy in tegendeel wenschen, verlangen, en den Alderhoogsten ernstig bidden, dat hy die nog lange tot welzyn dezer Colonie en deszelfs Inwoonderen wil verlangen en bestendig maaken!

't Welk doende, &c.
(was geteekent)

J.F. Tromer.	Tomas Talbot.
Charles Icard.	P. Kocq, Hendrikz.
Emanuel Vieyra.	Jean Vereul.
Jean Nicolas.	Jean Planteau, Pietersz.
P ^r . Des Mazures, Junior.	Willem Hendrik Aardewyn.
J.A. Ber Crombie.	Jan Nepveu.
S. Elin.	L ^s . Goede.
David de Hoy.	J. Prins.
E.v.d. Gaegh.	P.D. Gebert.
Jaque Rodolph Zobre.	J. Swenne.
Jan Corn. du Bruyel.	J.H. Noordbeek.
H. Smolders, 1747.	Jacob Mottet.
A. Nepveu.	Christ. Denys, 1747.
Philip Fiot.	Jan Woudenberg.
Hendrik Buys.	Abigail Steenman, Wed. Bion.
Pierre Yver.	J. Pieter Bontzendal.
W. van Hertsbergen, geb. Schroders.	Jan Fred. Visser.
A.H. Kulenkamp.	Jacobus Toebert.
Wed. de Nys.	

Hier onder mogen staan alle diegene, welke NAAMEN aangetekent staan in het *Boek des Levens des LAMS*. Och! of ik hier mynen Naam en myn Harte Zegel mede kon zetten.

Johan Wilhelm Kals gelaaten in VOLKOMENE VRYHEID, en in die REGTEN die Hem wegens zyn Ampt als Predikant toekomen.

Gedaan in de Classicale Vergaderinge van Amsteldam den 4 *October* 1734.

Uit aller Naam en by laste.

(W.G.)

ABRAHAM PREYGER.

Cl. h.t. SCRIBA.

H.

Brief van d'Eerw. Classis van Amsterdam aan Gouverneur en Raaden in dato 7 September 1750.

Wel Edele Gestrenge Heer,

en

Edele Achtbaare Heeren,

De Missive van Uw Ed. Gestr. en Achtb., waar meede den zelve ons hebben gelieven te vereeren, met het bygevoegde Extract der Resolutien van den Edelen Achtb. Hove van Policie en Crimineele Justitie der Colonie van Suriname, gedateerd den 17 February 1750. nevens bygevoegde Stucken, daar op reflectief, zyn ons in de voorleedene Maand Mey wel ter hand gekomen, gelyk wy aan den eenen kant reedenen hebben, om U Wel Ed: Gestrenge en Ed. Achtb. *ons genoeg en onze erkenenis* te betuigen, voor het meedeedeelen der gem. Stucken, dewyl wy daar in aanmerken een bewys, dat *het Lichaam onzer Vergadering geenzints veragtelyk is by het hoogste Gerechtshof der Colonie, zoo bedroefde het ons aan den anderen te bemerken, dat die aanzienlyke Vergadering, by aanhoudentheid, wierde lastig gevallen, en met kleinachting behandeld van zulken, die anderen met woord en voorbeeld moesten leeren, de Heerlykheeden niet te lasteren*. Evenwel *quam het ons geenzints vreemd voor*, wanneer wy in aanmerking namen ^{a)} *voorheenen gebeurde saaken*, en *gansch breedvoerige* tot ons overgezondene *Schriften*, welke van die uitgebreidheid zyn, dat men *met Schrik sig zet om dezelve te leezen*, zoo ver is het 'er van af, dat wy zouden hebben willen onderneemen, om 'er behoorlyke en welverdiende aanmerkingen op te maaken; 'T QUAM ONS, zeggen wy, *Wel Edele Gestrenge en Edele Agtbaare Heeren*, GANSCH NIET VREEMD VOOR, DAT EEN MAN, ^{b)} DIE ALLE ACHTING HEEFT UITGESCHUD VOOR EEN KERKELYKE VERGADE-

- a) *Voorheenen gebeurde saaken*. Mogen daar de myne ook wel onder behooren? Die doch zyn van eene zeer groote Uitbreidheid, maar niet omze met Schrik te lezen, ten zy die Schrik daarin gesteld wierde, datze nu van agteren zagen, dat ik 't goede daar gezogt, en zy my niet de Hand daarin, naa behooren, geboden hebben. Dus hebben zy ook nu haaren welverdienden Loon, door zulke die de Colonie in Rep en Roer gesteld hebben, en misschien nu eerst recht beginnen zullen.
- b) *Die alle achting heeft uitgeschut*. Met wat Achting en Eerbied ik tot het laatste toe, zo voor 't Hof van Politie, als voor de Conventus in Suriname, ja ook wel hier voor de E.A. Heeren van de Societeit en de E. Classis van AMSTELDAM tot het laatste toe, gesproken hebbe, zullen myne *Schriften*, die ik telkens overgegeven hebbe, getuygen. Dat ik in de laatste Handelingen, by myn Afscheid, myn Gevoelen, aangaande eenigen, regt uit gesegt hebbe, dat is my noch niet leed. Ik wenschte maar dat ikze met Naamen en Toenaamen genoemt hadde. Hadde men my en anderen, die op dezelve Wyse behandelt zyn, wederom op onse Posten te rugh gezonden, veel kwaad zoude zyn verhoedt geworden.

RING, WELKE HEM HEEFT GEORDENT EN GEZONDEN TOT DEN DIENST EENER BUITENLANDSCHE GEMEENTE, EN DIE DEZELVE NIET ANDERS DAN MET DE UITERSTE VERSMAADING BEHANDELT, OOK ZOO VERRE KAN KOMEN. EN DAT HY SELVE, VERGEETENDE DE EERBIEDIG HEIT, WELKE HY AAN U WEL-ED. GESTR. EN ED. AGTB. VERSCHULDIGT IS, HET BY ANDEREN OOK ZOO VER HAD WEETEN TE BRENGEN, DAT DIE HADDEN KONNEN GOEDVINDEN EEN LYN MET HEM TE TREKKEN; Terwyl wy dit nu *met smert zagen*, en *met ernst daar op uit waaren*, om (ook met behoorlyke kennis van de Edele Agtbaare Heeren Directeuren der Societeit, en door hunne hulpe) *deezzen* VOORNAAMEN OORSAACKER EN AANQUEEKER DER ONEENIGHEDEN *in de Kerk der Surinaamsche Colonie, als EEN ONTAARDEN ZOON tot reeden, en betaamelyk gedrag te brengen*, word ons in het zekere bericht, *dat hy*, die te vooren al had betuigd sig van ons te ontslaan, *syn ontslag van den Predikdienst te Paramaribo by den Kerkenraad en het Hof ook had verzogt*; en uit overgezondene Stukken zien wy, dat de Kerkenraad in dat verzoek had bewilligd; zynde het Hof, zoo hy zegt, gescheiden, zonder op syne bekentmaking van syne ontslaging in den Kerkenraad te antwoorden. *Wy zagen deeze Resolutie van DEN VRIEND met genoeg*, HOOPENDE, (daar wy ook gereedelyk het onze toe zullen bybrengen) DAT DE PLAATS VAN DEESEN HEER, DOOR DE GOEDE HAND VAN GOD VERVULD MOGE WORDEN, MET EENEN MAN DER VREEDE, DIE NIET ALLEEN DE WAARHEID, MAAR OOK DEN VREEDE LIEF HEBBE, EN DIE MET LEER EN WANDEL DAAR TOE ARBEIDE DAT DE VERWYDERINGEN EN VERDEELTHEDEN, ZOO SCHADELYK EN SCHANDELYK VOOR KERK EN BURGERSTAAT, MOGEN OPHOUDEN, en dat

^{b)} *Moses en Aaron* in liefde en vrede zamen mogen verkeerem; voorts *denken en hoopen wy, dat zulke en diergelyke onrustige en turbulente geesten, dan best tot reeden zullen gebragt worden, wanneer de Heeren Commissarissen van haare Hoog Mogende, die zoo wy vermeenen, naar Suriname staan te trekken, aldaar zullen zyn aangekomen*: Wenschende dat de verrigting van hun Edel Mogende, met zoo hoog een gezag bekleed zynde, van den Heere mogen geregeerd zyn om 't geen wankelen mogt, vast te stellen, en alles by te brengen, waar door het Heil der Kerke, en van de Burgerstaat in Suriname mag bevorderd worden, dit van harte wenschende, en U Wel-Ed. Gestrenge en Ed. Agtb. *wier lankmoedige bescheidenheid in deezzen betoond*, wy als in voorgaande brieven aan andere geschreeven, en *nu ook erkennen en roemen*, beveelende aan de bestierende Genade van GOD, byzonderlyk ook in de handhaa-

- b) *Moses en Aaron*. Die woorden mogt ik in mynen Tyd in SURINAME niet gebruyken: Want als ik in myne INTREDE over JES. LXI. 5. my daarvan bediende, wierde dat voor eene trotze Opgeblaasenheden uitgekreeten, dat wy ons by AARON wilden vergelyken. Het was in onse Dagen eene geheele andere Regeerings Form, daar kwam zulks niet te Pas, byzonder in SURINAME niet.

ving van Recht en Gerechtigheid, en ter bevordering van den bloeistand der Kerke,
hebben wy eere ons zelfs te noemen

Wel Edele Gestrenge Heer,
en
Edele Achtbaare Heeren,

Uwer Wel Ed. Gestr. en Achtb. volvaardige Dienaars

De Leden der Classis van Amsterdam, en uit aller naam

(was geteekend)

Amsterdam, 7 Sept. 1750.

JOHAN TEMMINK, Depp. Cl. b.t. Praes.
JOHANNES vander VORM, Deput. Scriba

P.S. Wy hebben ons niet kunnen inlaaten in eenige particulariteiten, waarvan in de Resolutie van den Edele Achtb. Hove melding word gemaakt, om dat wy van den Kerkenraad, of de *Conventus* zelve tot nog toe geen berigt gekreegen hebben, en daarom gansch onkundig zyn van veele gepasseerde saaken.

Accordeert met syn Origineel.

(was geteekent)

E. COMANS SCHERPING. 1751.

Accordeerd met de Copie Authentiecq ter Secret. van 't Gouvernement berustende.

(was geteekent)

JAN HINCKELDEY, Secretaris.

VOORSTEL